

ГРОМАДСЬКА ДУМКА ПРО ПРАВОТВОРЕННЯ

У НОМЕРІ:

- **БЕЗПЕКА**

∨ *Верховна Рада України врегулює питання проведення обов'язкової евакуації*

- **СОЦІАЛЬНА СФЕРА**

∨ *Нові механізми реформування житлової політики в Україні*

№ 4 (290) ЛЮТИЙ 2025

**ГРОМАДСЬКА ДУМКА
ПРО ПРАВОТВОРЕННЯ**

№ 4 (290) 2025

Інформаційно-аналітичний бюлетень
на базі оперативних матеріалів

Додаток до журналу
«УКРАЇНА: ПОДІЇ, ФАКТИ, КОМЕНТАРІ»

Засновники:

Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського
Національна юридична бібліотека

Головний редактор
Ю. Половинчак

Редакційна колегія:

Н. Іванова (відповідальна за випуск), Т. Дубас,
Ю. Калініна-Симончук

Заснований у 2011 році
Видається двічі на місяць

Передрук – тільки з дозволу редакції

З повнотекстовою версією видання можна
ознайомитись на сайті

Центру досліджень соціальних комунікацій
nbuviar.gov.ua

ЗМІСТ

АКТУАЛЬНА ПОДІЯ

Президент України В. Зеленський підписав
Закон України щодо забезпечення людей
з інвалідністю прав на працю..... 3

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

Чернявська Л., Бірюков М.

Верховна Рада України врегулює питання
проведення обов'язкової евакуації 3
Кривецький О.

Нові механізми реформування житлової
політики в Україні 14

ЩОДЕННИК БЛОГЕРА* 17

АКТУАЛЬНА ПОДІЯ

Президент України В. Зеленський підписав Закон України щодо забезпечення людей з інвалідністю прав на працю

Президент України В. Зеленський 27 лютого підписав євроінтеграційний Закон України № 4219-IX щодо забезпечення прав людей з інвалідністю на працю.

Картка відповідного Закону за підписом Глави держави опублікована на сайті Верховної Ради України.

Як пояснили у пресслужбі українського парламенту, документ імплементує пункти «g» та «i» ст. 27 «Праця та зайнятість» Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю.

Що передбачає Закон:

– включає органи держави та місцевого самоврядування у перелік робочих місць, які пропонуються особам з інвалідністю;

– передбачає впровадження державних стандартів обладнання (облаштування) робочого місця та забезпечення розумним

пристосуванням робочих місць на підприємствах та організаціях;

– запроваджує внесок на підтримку працевлаштування осіб з інвалідністю замість адміністративно-господарських санкцій за невиконання нормативу працевлаштування відповідної категорії громадян.

15 січня 2025 р. Верховна Рада України ухвалила цей законопроект у цілому.

У листопаді 2024 р. міністр праці та соціальної політики України О. Жолнович розповідала, що від початку повномасштабного вторгнення РФ кількість українців з інвалідністю збільшилась на 300 тис., і наразі в Україні їхня кількість сягає до 3 млн (*Суспільне Новини* (<https://suspilne.media/958505-zelenskij-pidpisav-zakon-pro-zabezpecenna-ludej-z-invalidnistu-prav-na-pracu/>). – 2025. – 27.02).

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

Л. Чернявська, наук. співроб., НЮБ НБУВ,
М. Бірюков, мол. наук. співроб., НЮБ НБУВ

Верховна Рада України врегульовує питання проведення обов'язкової евакуації

11 лютого 2025 р. Верховна Рада України прийняла за основу поданий Кабінетом Міністрів України законопроект щодо врегулювання питання проведення обов'язкової евакуації (реєстр. № 12353).

Документом передбачено:

1) внесення змін до Кодексу цивільного захисту України у частині:

– врегулювання обов'язкової евакуація у примусовий спосіб дітей, які потрапляють до районів воєнних (бойових) дій, зон збройних конфліктів та населених пунктів, наближених до районів бойових дій;

– уточнення повноважень органів державної влади при проведенні заходів з евакуації, зокрема обов'язкової;

– усунення прогалини щодо заборони або обмеження в'їзду (входу), перебування населення у населених пунктах, з яких проводиться обов'язкова евакуація;

2) внесення змін до Закону України «Про правовий режим воєнного стану» у частині уточнення заходів правового режиму воєнного стану, пов'язаних з реалізацією заходів цивільного захисту в особливий період;

3) внесення змін до Сімейного кодексу України і Закону України «Про охорону дитинства» у частині:

– обов'язків батьків (або осіб, які їх замінюють) піклуватися про безпечні умови життя дитини, на період дії правового режиму воєнного стану;

– обов'язків батьків (або осіб, які їх замінюють) виконувати рішення військових адміністрацій щодо здійснення заходів із проведення обов'язкової евакуації у примусовий спосіб дітей;

– уточнення прав, обов'язків та відповідальності батьків за виховання та розвиток дитини.

Законопроект підтримано центральними і місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, Офісом Генерального прокурора України, Секретаріатом Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Найвні пропозиції до законопроекту, зокрема, Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України, можуть бути розглянуті під час його підготовки до другого читання.

За висновком Офісу підтримки адаптації законодавства України до положень права Європейського Союзу (acquis ЕС) положення законопроекту в цілому не суперечать Угоді про асоціацію та міжнародно-правовим зобов'язанням України в межах міжнародного гуманітарного права.

Як зазначає адвокат Н. Мамченко, законопроект № 12353 змінює законодавство у сфері проведення заходів з евакуації населення в умовах правового режиму воєнного стану, а саме положень Кодексу цивільного захисту України та інших законодавчих актів України.

Ідеться про:

– уточнення повноважень органів державної влади при проведенні заходів з евакуації, зокрема обов'язкової;

– усунення прогалини щодо заборони або обмеження в'їзду (входу), перебування населення у населених пунктах, з яких проводиться обов'язкова евакуація;

– врегулювання обов'язкової евакуації у примусовий спосіб дітей, які потрапляють до

районів воєнних (бойових) дій, зон збройних конфліктів та населених пунктів, наближених до районів бойових дій;

– внесення змін до Сімейного кодексу України і Закону України «Про охорону дитинства» у частині: обов'язків батьків (або осіб, які їх замінюють) піклуватися про безпечні умови життя дитини, на період дії правового режиму воєнного стану;

– визначення Генштабом у мирний час районів можливих бойових дій, збройних конфліктів;

– покладення на ОВА прийняття рішень про обов'язкову евакуацію з районів активних бойових дій;

– встановлюється право ОВА за пропозицією військового командування на «проведення обов'язкової евакуації в примусовий спосіб дітей»;

– примусова евакуація дітей здійснюється з територій можливих бойових дій – органами опіки та піклування із залученням Національної поліції України, а з територій активних бойових дій – органами поліції.

Як зазначає заступник міністра внутрішніх справ України Б. Драп'ятій, внаслідок неспровокованої повномасштабної війни Російської Федерації проти України питання евакуації цивільного населення стало одним із ключових пріоритетів держави, і вже майже три роки безперервно тривають відповідні заходи. Так, на початок січня цього року, за інформацією обласних військових (державних) адміністрацій, було евакуйовано та розміщено близько 3 млн людей, із них приблизно 655 тис. дітей і понад 105 тис. осіб з інвалідністю.

У системі органів МВС евакуаційні заходи щодо цивільного населення здійснюють підрозділи Національної поліції «Білі янголи» та ДСНС. Наразі функціонує 21 група «Білих янголів», до складу яких входять 124 поліцейських. Крім того, залучено 13 штатних і позаштатних груп рятувально-евакуаційних робіт ДСНС загальною чисельністю 140 осіб.

Лише 2024 р. системою органів МВС було евакуйовано близько 18 тис. людей, з яких майже 4 тис. діти. Крім порятунку живих і поранених людей, підрозділи МВС

доставляють гуманітарну допомогу, евакуюють тіла загиблих, а також тварин, що є важливим складником гуманітарної політики.

Водночас до цього часу була низка проблемних питань, які потребували вдосконалення нормативно-правового регулювання. Евакуація окремих категорій осіб, які через вік або стан здоров'я не здатні самотійно вжити заходів для збереження свого життя і здоров'я, зокрема дітей, осіб з інвалідністю, громадян похилого віку тощо, часто здійснюється із запізненням через небажання їхніх рідних. У результаті ці люди опиняються в безпорадному стані, ставши заручниками обставин або рішень своїх близьких. На жаль, зволікання з евакуацією вже призводило до трагічних випадків загибелі на територіях активних бойових дій, зокрема в Донецькій, Сумській, Запорізькій та Харківській областях.

Саме тому МВС розробило проекти законів, які були схвалені урядом України та зареєстровані у Верховній Раді України під реєстраційним номером 12353 (питання вдосконалення процедури евакуації) та 12354 (встановлення відповідальності за порушення вимог воєнного стану).

Основна мета законопроектів – збільшення ефективності проведення евакуаційних заходів для збереження життя та здоров'я цивільних осіб, неухильне дотримання вимушених заходів правового режиму воєнного стану.

Перша проблема полягала в тому, що до цього часу за законодавством евакуація дітей мала здійснюватися лише разом з одним із батьків або особою, яка їх замінює, або іншими законними представниками.

Утім, практичний досвід свідчить, що навіть в районах, де ведуться бойові дії високої інтенсивності і російські окупанти на підступах, трапляються непоодинокі випадки, коли батьки відмовляються евакуюватися разом з дітьми.

Відтак законопроектом № 12353 на законодавчому рівні розмежовується механізм проведення евакуаційних заходів дітей з територій можливих бойових дій та територій активних воєнних дій (в останньому випадку органи опіки та піклування не працюють через безпекові ризики).

Такий вимушений захід – евакуацію дитини Нацполіцією із зони активних бойових дій, навіть якщо батьки відмовляються від евакуації – концептуально підтримують майже всі зацікавлені сторони. Ніхто не сумнівається: якщо доросла людина свідомо наражає себе на небезпеку, це не має стосуватися дітей. Відповідно до Конституції України, Конвенції ООН про права дитини та чинного законодавства України, обов'язком держави є захист і збереження життя дитини.

При цьому евакуаційні заходи передбачають не лише доставлення з небезпечних районів у безпечні, а й надання тимчасового житла, медикаментів і речей першої необхідності. Завдяки співпраці з обласними адміністраціями та волонтерами цей механізм добре відпрацьований.

Відповідно до законопроекту № 12353, рішення про обов'язкову евакуацію дітей у примусовий спосіб ухвалює обласна військова адміністрація за пропозицією військового командування та за погодженням із Координаційним штабом з проведення евакуаційних заходів. А в разі ухвалення законопроекту № 12354, що вноситиме зміни до Кодексу України про адміністративні правопорушення, батькам, які не згодні на примусову евакуацію дітей, загрожуватиме штраф від 50 до 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, тобто від 850 до 1700 грн. За повторне порушення штраф може збільшитися до 300 неоподатковуваних мінімумів, тобто до 5100 грн.

Ще одним проблемним питанням, з яким стикається система органів МВС та військові, є самотійне повернення раніше евакуйованих осіб у райони ведення бойових дій. Окрім того, що ці дії наражають таких осіб на реальну небезпеку, вони ще й створюють труднощі в проведенні оборонних операцій проти російських окупантів. Як відомо, нерідко російські терористи використовують цивільне населення на тимчасово окупованих територіях як живий щит.

Тож на законодавчому рівні встановлюється обмеження на в'їзд (вхід) і перебування громадян у населених пунктах, з яких

здійснюється обов'язкова евакуація, без спеціально виданих перепусток. Громадяни зможуть повернутися до населених пунктів, з яких здійснювалась обов'язкова евакуація, після припинення активних бойових дій і створення безпечних умов.

Водночас народний депутат І. Геращенко зазначила, що поданий законопроект є прикладом нефахової законодавчої роботи уряду і потребує значного допрацювання. Зокрема, щодо термінології. Також, вважає вона, законопроект не дає відповіді щодо реінтеграції евакуйованих родин. Крім того, на думку народного депутата, незрозумілим є питання того, як проводитиметься обов'язкова евакуація в примусовий спосіб дітей, якщо батьки проти цього. Фактично законопроект передбачає насильне вилучення дітей із сім'ї, зауважила вона.

Відомо, що законопроект будуть допрацьовувати.

Президент Української асоціації районних та обласних рад, голова Харківської обласної ради Т. Єгорова-Луценко також висловила глибоке переконання, що низка змін, які пропонується внести цим законопроектом, абсолютно на часі. Водночас вона звернула увагу на доцільність уточнення, як буде юридично врегульовано евакуацію населення з територій, де не утворені місцеві військові адміністрації, а діють органи місцевого самоврядування. Також, зазначила вона, потребує уточнення питання щодо примусової евакуації дітей без супроводження батьків, оскільки запропонований документ не врегулює питання інформації про місце переміщення дитини та умов її перебування на новому місці; про спосіб повідомлення батьків про місцеперебування дитини у безпечних районах тощо.

У Національній асоціації адвокатів України, проаналізувавши законопроект № 12353, зазначили, що за пропозицією уряду обов'язкова евакуація може бути як загальною, так і частковою для окремих категорій населення та інших категорій населення за рішенням державних (військових) адміністрацій. На думку адвокатів, застосування запропонованої часткової евакуації в розрізі обов'язкової евакуації дітей

у примусовому порядку може призвести до загрози локального запровадження вказаних заходів на місцях відносно дітей, коли той чи інший орган наділений подекуди надмірними повноваженнями в умовах воєнного стану та браку часу, до прикладу, помилково прийме рішення про часткову обов'язкову евакуацію дітей одразу у примусовому порядку. Це матиме критичні наслідки в умовах обмеженого доступу до правосуддя та правничої допомоги в районі (зоні) евакуації.

Також законопроект не містить критеріїв і строків для завчасного запровадження обов'язкової евакуації на території можливих бойових дій, що породжує невизначеність у цьому питанні та відкриває шлях для ймовірних зловживань при його застосуванні.

Стосовно обов'язкової евакуації дітей пропонується, з одного боку, доповнення до ст. 33 Кодексу цивільного захисту та до ст. 15 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», а з іншого – зміни до ст. 170 Сімейного кодексу України та доповнення до ст. 14 Закону України «Про охорону дитинства».

У першому випадку зазначається, що обов'язкова евакуація населення проводиться з населених пунктів, які розташовані як на територіях активних, так і можливих бойових дій, які включені відповідного переліку. У другому випадку покладається обов'язок на одного з батьків або інших законних представників особисто забезпечити супровід дітей до безпечних районів у разі прийняття уповноваженим органом під час дії воєнного стану рішення про проведення обов'язкової евакуації в примусовий спосіб дітей із населених пунктів, які розташовані на територіях активних воєнних (бойових) дій.

Таким чином, виникає прогалина, в результаті якої дитина супроводжується батьками (особами, що їх замінюють) або іншими законними представниками в разі обов'язкової евакуації дітей у примусовому порядку з території активних бойових дій. А щодо проведення такої евакуації з місцевості, де бойові дії можливі, такого не передбачається.

Водночас у першому випадку зазначається, що обов'язкова евакуація в примусовий спосіб

дітей проводиться органами опіки та піклування із залученням Національної поліції України для забезпечення охорони публічної безпеки і порядку, а з території активних бойових дій – тільки поліцейськими, уповноваженими рішенням керівника відповідного органу або підрозділу Національної поліції України, без супроводження батьків (осіб, що їх замінюють) або інших законних представників. Присутності батьків (осіб, що їх замінюють) або інших законних представників у жодному із цих випадків не передбачається.

У випадку обов'язкової евакуації в примусовий спосіб дітей із території активних бойових дій передбачається передання дітей у безпечних районах органам виключно опіки та піклування, а з території можливих бойових передача дітей надалі взагалі не передбачається.

Отже, законопроектом не передбачається передача дітей батькам чи родичам після евакуації з території бойових дій та не встановлюється механізму повернення дітей до їхніх сімей.

У комітеті НААУ переконані, що примусова евакуація дітей може спричинити негативну реакцію з боку батьків або опікунів, особливо в разі відсутності належного правового контролю або через недовіру до органів влади. Крім того, якщо евакуація дітей не буде організована належним чином, це може спричинити порушення прав дитини на психічне та емоційне благополуччя. А відсутність належного контролю та недостатня правова регламентація щодо евакуації можуть призвести до порушення прав дитини на безпеку та захист. Неналежна регламентація процесу примусової евакуації може призвести до юридичних помилок і правових наслідків, які поставлять під сумнів правомірність таких дій.

Харківська правозахисна група наводить приклади того, як до евакуації дітей підходили інші країни, що опинилися у стані війни.

Британія під час Другої світової війни

На початку війни британська влада організувала евакуацію понад мільйона дітей із міст на півночі Англії та Шотландії до безпечніших місць на півдні країни.

Евакуація була добровільною, але страх перед бомбардуванням, закриттям багатьох міських шкіл та організоване перевезення шкільних груп допомогли переконати родини в тому, щоб відправити дітей у безпечне місце. Це була одна з найбільших масових евакуацій дітей в історії.

Евакуація розпочалася 1 вересня 1939 р. та отримала назву «Щуролов», на честь казки братів Грімм, де музикант, якого ошукали, відмовившись виплатити винагороду за позбавлення міста від пацюків, за допомогою чаклунства вивів за собою з міста дітей.

Батькам дітей було наказано зібрати дітям у дорогу протигаз, змінний одяг та теплі речі, та привезти їх на станцію. Того ж дня потяги почали розвозити дітей по інших містах. Більшість евакуйованих дітей відправляли до маленьких міст та сіл, де їх поселяли в будинках місцевих мешканців та школах. Багато величких будинків у сільській місцевості Англії було передано для використання як дитячі садки або будинки для маленьких дітей, евакуйованих із міст по всій країні. Багато евакуйованих із міських районів ніколи раніше не бачили сільськогосподарських тварин і не їли овочів. Іноді міські діти могли використовуватися для виснажливої сільськогосподарської роботи.

Наступна хвиля евакуації відбулася в 1940 р. після нальотів німецької авіації на Лондон.

Загалом протягом 1939–1945 рр. було евакуйовано близько 3,5 млн дітей та молоді.

Громадянська війна у Греції

Конфлікт у Греції тривав з 1946 р. по 1949 р. між грецькою урядовою армією, підтримуваною Великобританією та США, та Демократичною армією Греції – озброєним крилом Комуністичної партії Греції, яка безуспішно намагалася встановити контроль над країною. Грецьку компартію підтримували СРСР, Югославія, Албанія та Болгарія.

Під час цієї війни Тимчасовий демократичний уряд для «порятунку дітей від жахів війни» прийняв рішення про евакуацію близько 28 000 македонських та грецьких дітей із районів, яких торкнулися воєнні дії. Винятки робилися для дітей віком до двох-трьох років, які залишалися з матерями. На 1950 р. 5132 дитини було в Румунії, 4148 у Чехословаччині,

3590 у Польщі, 2859 в Угорщині та 672 було евакуйовано до Болгарії.

Багато років точилася суперечка щодо того, чи були ці діти примусово або насильно розлучені зі своїми батьками (як стверджували грецькі батьки), або добровільно евакуйовалися зі складних ситуацій війни з освітньою метою, як стверджували грецькі партизанські сили та приймаючі країни. Згідно з урядовими джерелами, дітей могли відправляти до навчальних центрів, які мали перетворити дітей на комуністичну авангардну військову силу, щоб насаджувати комунізм по всьому світу. Грецькі історики та політики називають викрадення дітей Пайдомазою (Παιδομάζωμα), натякаючи на османське Девширме (османська практика примусового найму солдатів серед дітей своїх балканських християнських підданих).

Через п'ять років після їхньої евакуації, після багатьох великих міжнародних ініціатив щодо сприяння їхньому поверненню, лише одна чверть дітей, деякі на той час уже дорослі, повернулися до Греції. Приблизно через п'ять років після закінчення війни Греція більше не приймала евакуйованих дітей, коли вони намагалися повернутися, бо вони вважалися підозрілими через навчання і зростання у комуністичних країнах, і влада мала побоювання, що вони мають сепаратистські інтереси, які призведуть до розпаду Греції.

Греція і досі не хоче приймати біженців, які були евакуйовані з 1946 по 1949 рр.

Громадянська війна в Іспанії

Громадянська війна в Іспанії почалася 17 липня 1936 р., коли генерали, зокрема Е. Мола і Ф. Франко, розпочали повстання з метою повалення уряду Другої Іспанської республіки. За лічені дні країна була розділена навпіл: одна зона контролювалася урядом (відомим як республіканці, лоялісти або червоні), а інша – повстанцями (також відомими як націоналісти, фашисти або білі). Війна закінчилася перемогою націоналістів 1 квітня 1939 р., а Ф. Франко правитиме Іспанією як диктатор до своєї смерті в 1975 р.

Через обстріли та бомбардування сотні тисяч людей виїхали з Іспанії, щоб знайти притулок у Франції та інших європейських країнах. Серед

тих, хто залишив зону бойових дій, було понад 20 000 дітей, відправлених батьками за різними евакуаційними схемами. Більшість поїхали до Франції.

У Франції прихильники ідеї евакуації створили комітет допомоги дітям Іспанії. Вони наполегливо шукали та перевіряли потенційні сім'ї та готували приміщення, де будуть жити евакуйовані діти. В інших країнах також були створені організації для прийому дітей.

Ідея евакуації дітей не була легко сприйнята іспанськими сім'ями. Організаторам довелося використовувати різноманітні рекламні технології, щоб переконати батьків евакуйовувати своїх дітей. Обіцянки їжі та гарного догляду вплинули на батьків, що погоджувалися евакуйовувати дітей.

Якість опіки, яку забезпечували країни, дуже відрізнялися. Якщо у Франції ретельно відбиралися прийомні будинки, видавався одяг і шкільні матеріали, організовувалися відвідування дітьми місцевих шкіл, забезпечувалися покриття медичних витрат місцевою владою, проводилося звітування про благополуччя й успіхи дітей, то, наприклад, в Англії діти скаржилися на труднощі прийому та перевірки, які вони вважали небажаними та негуманними, погано організовані приймальні табори, в яких вони були змушені проживати протягом тривалого періоду, а також подальшу відсутність догляду за ними.

Планувалося, що евакуація дітей з Іспанії не буде тривалою. Хоча деякі діти повернулися до своїх батьків під час війни та відразу після неї, багато хто не зміг або не захотів повернутися і не бачив своїх сімей багато років, деякі навіть 20 років.

Евакуація дітей з Куби у 1960-х рр.

З 1960-го по 1962-ий р. понад 14 тис. кубинських дітей у віці 4–16 років без супроводу залишили свою батьківщину, що стало найбільшим зафіксованим масовим відтоком дітей-біженців без супроводу в Західній півкулі. Згодом це явище стало відомим як «операція Пі». Побоюючись індоктринації дітей нововстановленою комуністичною владою, батьки довірили долю своїх дітей урядовим і релігійним організаціям Сполучених Штатів.

У більшості евакуйованих дітей вже були члени родини у США, у яких вони могли жити. А тих дітей, що не мали родичів у Штатах, заселяли в дитячі будинки від католицької церкви. Звідти вони згодом потрапляли в прийомні сім'ї по всій країні.

Державний департамент у партнерстві з Католицькою церквою надав спеціальні безвізові умови для дітей, щоб безпечно приїхати до США та згодом возз'єднатися зі своїми батьками та членами родини.

Досвід дітей був індивідуальним: якщо для одних дітей евакуація не була травматичною, то інші важко почувалися в церковних дитячих будинках, а потім і в прийомних сім'ях. У дитячих будинках діти мали говорити лише англійською, тому це також викликало додаткові труднощі.

Більшість дітей возз'єдналися з батьками протягом шести місяців-року, а деяким довелося чекати кілька років.

Одним із джерел матеріалу ХПГ стало есе «Евакуація дітей із зон конфлікту: міркування та настанови» Е. Ресслера, міжнародного консультанта і дослідника у сфері надзвичайної ситуації і гуманітарної допомоги. Есе було написане на тлі спільної місії УВКБ ООН/ЮНІСЕФ до колишній Югославії в серпні–вересні 1992-го р. Цей документ містить вказівки, яких слід дотримуватися під час евакуації дітей.

Як пише Е. Ресслер, сторони, які розглядають евакуацію, повинні керуватися турботою про «найкращі інтереси дитини», що є першим принципом Конвенції про права дитини.

У есе зазначені принципи, якими мають керуватися під час евакуації дітей, серед них:

- вибір дітей, які підлягають евакуації, має бути розумним, справедливим і ґрунтуватися на їх чітко оцінених потребах;
- професійні стандарти та спроможність евакуаційних установ/осіб повинні бути підтверджені перед тим, як вони працюватимуть з дітьми;
- рішення батьків евакуйовувати своїх дітей має ґрунтуватися на повній інформації. Рішення має бути вільним і прийматися без примусу;
- потрібно докласти всіх зусиль, щоб виконати бажання батьків. Побажання батьків

щодо догляду за дітьми, культури та релігійного навчання мають бути дотримані;

- дітям повинна бути надана можливість, щоб їх думка була почута та врахована;
  - батьки або опікуни (за законом чи звичаєм) повинні дати письмову згоду перед евакуацією;
  - для кожної дитини особисті та сімейні відомості з фотографіями повинні бути записані в особистому профілі та файлі історії. Примірники цього файлу мають бути надані батькам, бути у дитини під час подорожі, залишатися в органах влади, а також у агенції, якій довірено дитину, і в нейтральній агенції моніторингу;
  - діти повинні бути переміщені в безпечні райони, якомога ближче до їхніх домівок і сімей. Місце евакуації має визначитися якнайкращими інтересами дитини, а не лише доступністю або суб'єктивними інтересами донорських організацій або сімей;
  - опікунство над дітьми повинна бути встановлена до переміщення дітей;
  - турботливі дорослі, знайомі дітям, повинні супроводжувати тих, хто евакуюється без сім'ї;
  - хоча тривалість евакуації може бути довгою, метою є повернути дитину батькам, як тільки це дозволить ситуація;
  - евакуйованим дітям повинні бути надані всі соціальні послуги та правовий захист, доступні дітям у приймаючій країні, які не перебувають під опікою батьків;
  - братів і сестер слід тримати разом;
  - необхідно докласти всіх зусиль, щоб зберегти культуру, мову та релігію дітей. Особливі зусилля повинні бути зроблені для того, щоб сім'ї мали однакове етнічне, мовне та релігійне походження.
- Після повномасштабного вторгнення Росії на територію України у 2024 р. в інших європейських країнах здійнялося обговорення питання масової евакуації населення в разі військового сценарію. Так, міністерка внутрішніх справ Литви А. Білотайте обговорила це питання з представниками уряду. МВС країни повідомило про домовленості з іншими міністерствами щодо їхніх обов'язків і завдань у підготовці

до евакуації жителів. Муніципалітети мали надати конкретні дані про їхні спроможності та потреби для втілення плану евакуації. Уряд Литви запланував зрештою затвердити нову редакцію порядку евакуації цивільних, який мають перевірити під час навчань з цивільної оборони на державному рівні. При цьому А. Білотайте наголосила, що зміна цивільного захисту на національному рівні недостатня, тому є рішення співпрацювати у цьому питанні з іншими балтійськими державами. «Настав час об'єднати наші можливості та діяти скоординовано як на регіональному рівні, так і на рівні ЄС. Так, це дуже дорого, але ми повинні обговорити можливості об'єднання наших зусиль і отримання відповідної підтримки з боку ЄС. Ми закликаємо провести оцінку ризиків на рівні Європейського Союзу, щоб краще зрозуміти загрози та забезпечити заходи цивільного захисту», – додала міністерка.

Уряд Польщі також розробляє плани евакуації цивільних на випадок стихійних лих та війни. Правила евакуації цивільного населення та національних культурних цінностей у разі стихійного лиха або військової загрози впливають із Закону про захист цивільного населення, який набув чинності 1 січня, та розробляються на тлі нещодавньої повені на півдні Польщі та повномасштабного вторгнення Росії в Україну. Законопроект, який має бути схвалений Кабінетом прем'єр-міністра Д. Туска, вимагає, щоб на підвищення готовності до евакуації витрачалася не менше 0,3 % річного валового національного продукту. Нові норми мають визначити обов'язки та координацію різних служб цивільної безпеки, які будуть займатися переміщенням людей у безпечні місця. Вони також мають надати рекомендації щодо безпечної евакуації та захисту творів мистецтва.

Колишній президент Фінляндії С. Ніністе підготував доповідь про готовність ЄС до кризових ситуацій. Документ рекомендує європейцям мати запас продуктів та предметів першої необхідності на 72 години. У доповіді наголошується, що ЄС не був готовий ні до пандемії COVID-19, ні до агресії Росії проти України, і що йому необхідно перейти «від

реакції до проактивної готовності». Країнам-членам ЄС рекомендується надати своїм громадянам рекомендації щодо створення запасів, евакуації та доступу до екстрених служб, зокрема. У дослідженні, наведеному в доповіді, йдеться про різні предмети першої необхідності, які мають бути в домогосподарств на випадок надзвичайної ситуації, включно із запасами їжі, напоїв і ліків, ліхтариком і радіо на батарейках. Ці поради покликані підготувати громадян ЄС до надзвичайних ситуацій, починаючи від чергової пандемії і закінчуючи екстремальними погодними умовами або збройною агресією. У доповіді наголошується, що хоча загрозу російської агресії найбільше відчують її найближчі сусіди, будь-які дії Росії проти однієї з держав-членів ЄС зачеплять усі 27 країн блоку. «Територіальна цілісність і політична незалежність кожної держави-члена нерозривно пов'язана з територіальною цілісністю та політичною незалежністю інших держав-членів і ЄС загалом», – йдеться в доповіді. І зазначається, що розширення прав і можливостей громадян має бути «ядром» всеосяжної стратегії готовності, і що блок повинен підвищувати обізнаність і заохочувати самодостатність свого населення. Також пропонуються інші заходи в масштабах ЄС, зокрема виділення щонайменше 20 % загального бюджету блоку на зміцнення безпеки і готовності до криз. Крім того, пропонується план ширшого обміну розвідувальною інформацією між країнами ЄС.

Сучасний світ, незважаючи на здобутки науково-технічного прогресу, стає все більш уразливим до впливу природних стихійних лих (землетрусів, цунамі, повеней, посухи, пожеж тощо), аварій та катастроф техногенного характеру на об'єктах промисловості, енергетики, транспортної галузі, соціальних конфліктів (воєнних, етнічних, релігійних), від наслідків яких найбільше потерпає цивільне населення. Для ефективної протидії їх виникненню та ліквідації їхніх наслідків очевидним стає необхідність посилення взаємодії органів та сил цивільного захисту з правоохоронними органами та збройними силами, як в межах кожної держави, так

і налагодження співпраці з аналогічними структурами зарубіжних країн – партнерів.

Механізм цивільного захисту Євросоюзу є найбільшою у світі системою надання міжнародної координованої оперативної допомоги у разі надзвичайних ситуацій в країнах ЄС та поза його межами.

Україна, як офіційно визнаний кандидат у члени Євросоюзу, 5 вересня 2022 р., за підтримки країн-партнерів – Естонії, Польщі, Латвії, Литви, офіційно звернулася до Єврокомісії із запитом щодо приєднання до Механізму цивільного захисту Євросоюзу. Оскільки отримавши статус кандидата, Україна має бути представлена в усіх його безпекових утвореннях, а єдина державна система цивільного захисту України – інтегрована до Механізму.

Варто зазначити, що майже від початку масштабної агресії усі країни-члени Євросоюзу вже надають гуманітарну допомогу Україні через зазначений Механізм. А Координаційний центр займається питаннями медичної евакуації поранених або хворих громадян України до лікарень по всій Європі. За його допомогою гуманітарні партнери ЄС постачають вразливим верствам населення деокупованих територій життєво важливі товари, генератори, матеріали для будівництва тимчасового житла та необхідні предмети домашнього вжитку.

Відповідно до ч. 2 ст. 49 Женевської конвенції (IV) евакуація – це повне або часткове переміщення населення з певної території, необхідне для гарантування його безпеки або зумовлене імперативними причинами військового характеру.

Евакуація – це обов'язок держави забезпечити цивільним особам під її ефективним контролем основоположні права та свободи, у тому числі право на життя. Під час збройного конфлікту продовжують застосовуватися норми міжнародного права прав людини (*lex generalis*), закріплені в релевантних статтях Женевської конвенції (IV) і Додаткового протоколу (I). Без його встановлення ефективного контролю сторона збройного конфлікту не може за жодних обставин самовільно переміщувати населення.

Евакуація має винятковий характер (*a measure of last resort*). Усі норми про

евакуацію зазвичай тлумачаться обмежено й передбачають високий поріг доведення, тягар якого лежить на державі, що посилається на її необхідність. У коментарях до Женевської конвенції (IV) і Додаткового протоколу (I) міститься застереження про неможливість перетворення евакуації на стратегію ведення війни у зв'язку з її ефективністю для досягнення військової переваги. З цього погляду евакуація правомірна лише тоді, коли не існує жодної іншої альтернативи.

Важливо, що цивільні особи, які відмовляються від евакуації, зберігають свій захищений статус і не можуть зазнавати будь-яких обмежень і прямих нападів (Коментар Міжнародного комітету Червоного Хреста до Женевської конвенції (IV)).

Цікаво, що історично заборона депортації та примусового переміщення населення з окупованих територій сприймалася як очевидна. Саме тому її, наприклад, не було прямо передбачено в Гаазькому положенні 1907 р. Депортація та примусове переміщення, за словами Спеціального доповідача Ради з прав людини ООН Альфреда де Заяса, не відповідають навіть мінімальним стандартам цивілізованості. Однак Друга світова війна продемонструвала, що агресор зазвичай втрачає будь-яке внутрішнє мірило, тож після вчинених звірств з'явилася ст. 49 Женевської конвенції (IV), яку доповнили та розвинули норми додаткових протоколів (I, II).

«Евакуація» є примусовим переміщенням, якщо незаконні дії відповідно до права збройних конфліктів підштовхують цивільних до неї. Окрім того, норма про евакуацію має захисний елемент, який відсутній у випадку депортації.

У контексті російського вторгнення систематичні зумисні напади на цивільні об'єкти (включно з лікарнями й дитячими садками) і цивільних осіб, використання неточної зброї та касетних боєприпасів у густонаселених районах, погрози ядерною зброєю, терор на тимчасово окупованих територіях позбавляють цивільне населення будь-якого вибору, окрім як покинути звичне місце проживання. В особливо вразливому становищі опинилися

діти, літні люди та особи з інвалідністю, які безальтернативно були примусово переміщені РФ під проводом евакуації ще в перші тижні збройного конфлікту.

У лютому 2014 р. відразу після вивезення мирного населення зі старого міста Хомс у Сирії, Управління Верховного комісара ООН з питань біженців розробило Мінімальні стандарти участі в міжвідомчих гуманітарних евакуаціях. Ці десять норм впливають з вимог міжнародного гуманітарного права та узгоджені з принципами гуманності, неупередженості, незалежності та нейтралітету. Вони передбачають безпечне переміщення в належних умовах, гуманне ставлення, гарантування доступу до процесу евакуації спеціалізованим міжнародним установам, надання медичної допомоги пораненим і хворим, забезпечення єдності сімей, захист гуманітарних конвоїв й особливий захист дітей.

Що стосується переміщення неповнолітніх, то окупаційна держава зобов'язана дотримуватися відповідних статей Женевської конвенції (IV) та Додаткового протоколу до неї (I). У цьому контексті найбільш вичерпно є ст. 78 останнього. За загальним правилом дітей заборонено переміщувати в іноземну державу. Якщо цього вимагають невідкладні обставини (зокрема, пов'язані зі станом здоров'я), евакуація повинна бути тимчасовою, а сторона збройного конфлікту має докласти найкращих зусиль, щоб знайти родичів або опікунів дитини й отримати їхню письмову згоду. Таке переміщення допускається лише за участі держави громадянства дитини. На території окупаційної держави має бути забезпечене навчання неповнолітнього відповідно до підходів виховання його батьків. У Центральне довідкове агентство Міжнародного комітету Червоного Хреста має бути надана вичерпна інформаційна картка на кожну евакуйовану дитину з метою полегшення її повернення в державу громадянства.

Таким чином, щонайменше переміщення РФ від моменту військового вторгнення більше ніж 2 тис. українських дітей-сиріт не підпадає під жодну зі згаданих вимог, які дозволили б кваліфікувати такі дії як евакуацію. Прагнення

всупереч нормам міжнародного права, українського і навіть власного законодавства РФ віддати дітей на усиновлення, встановлення над ними опіки російськими громадянами, розроблення нормативних актів про пришвидшену русифікацію дітей, відмова співпрацювати з Україною щодо повернення неповнолітніх суперечать не лише букві, але й духу ст. 78 Додаткового протоколу (I).

У випадку наявності імперативної причини військового характеру, коли жодна з альтернатив евакуації неможлива, окупаційна держава має правильно визначити територію, куди буде спрямовано потік переміщеного населення.

Серед можливих «пунктів призначення» евакуйованих:

- безпечні зони та місцевості, а також демілітаризовані зони, створені шляхом укладання угоди між сторонами збройного конфлікту відповідно до ст. 14 Женевської конвенції (IV);
- держава громадянства / постійного місця проживання (зазвичай це окупована повністю або частково країна);
- інша окупована тією ж самою державою територія;
- держава-покровителька або третя держава згідно з угодою, укладеною між сторонами збройного конфлікту;
- якщо цього неможливо уникнути з матеріальних причин, територія окупаційної держави (ст. 49 Женевської конвенції (IV)).

Важливо, що евакуація є тимчасовою. Після зникнення імперативних причин військового характеру переміщеним особам заборонено перешкоджати повертатися додому. Окрім того, окупаційна держава, яка евакуювала цивільне населення на власну територію, не може обмежувати право особи покинути її в будь-який час (ст. 35 Женевської конвенції (IV)).

З огляду на «маршрути евакуації» громадян України до РФ або окуповану нею територію України, порушення РФ режиму гуманітарних коридорів (які по суті є тимчасовими демілітаризованими зонами), контроль України над більшою частиною власної території, а також той факт, що держава-агресор сама створила умови, якими намагається виправдати

свої дії, така «евакуація» ніщо інше як примусове переміщення, яке має ознаки міжнародних злочинів. Примусове переміщення за умови його масштабності та систематичності може бути одночасно воєнним злочином і злочином проти людяності. Без належного розслідування та покарання кожного випадку таких злочинів кількість їх жертв продовжуватиме зростати, а збройні конфлікти сучасності неминуче перетворюються на акти тероризму проти цивільного населення.

Відтак, аналізуючи законопроект № 12353, експерти зазначають його актуальність щодо удосконалення законодавства у сфері евакуації населення в умовах воєнного стану; забезпечення права дітей, запроваджуючи для них обов'язкову евакуацію (в примусовому порядку) із районів бойових дій; мінімізації ризиків життю та здоров'ю дітей через бойові дії, сприяння створенню належних умов для життя, виховання та навчання.

Водночас переважна більшість експертів звертають увагу на відсутність контролю органів опіки й піклування за дотриманням вимог та відповідальності за повернення батьків із дітьми в зону бойових дій. І пропонують передбачити контроль органів опіки й піклування за дотриманням вимог, а також відповідальність за повернення батьків із дітьми до зони бойових дій (*Статтю підготовлено з використанням інформації таких джерел: Офіційний вебпортал парламенту України (<https://www.rada.gov.ua/news/razom/258543.html>); Національна Асоціація Адвокатів України (<https://unba.org.ua/news/9881-obovyazkova-evakuaciya-ditej-pro-sho-zabuv-kabmin.html>); Судово-юридична газета ([*zakonoproekt-o-prinuditelnoy-evakuatsii-detey-iz-zony-boevykh-deystviy\)*; *ZN.UA \(<https://zn.ua/ukr/war/dilema-primusovoji-evakuatsiji-mizh-pravom-na-vibir-i-pravom-na-zhittja.html>\); Осейміопія \(<https://osvitoria.media/news/za-vidmovu-vid-prymusovoyi-evakuatsiyi-ditej-shtraf-zakonoprojekt/>\); Івара Медіа \(<https://gwaramedia.com/verhovnara-rada-pidtrimala-za-osnovu-zakonoprojekt-shhodo-vregulyuvannya-provedennya-obov%CA%BCyazkovoyi-evakuacziyi/>\); Апостроф \(\[https://apostrophe.ua/ua/news/society/2025-02-11/verhovnaya-rada-podderjala-zakonoproekt-ob-obyazatelnoy-evakuatsii/339213#google_vignette\]\(https://apostrophe.ua/ua/news/society/2025-02-11/verhovnaya-rada-podderjala-zakonoproekt-ob-obyazatelnoy-evakuatsii/339213#google_vignette\)\); Слобідський край \(<https://www.slk.kh.ua/news/vlada/obovazkova-evakuaciya-na-harkivsini-so-peredbacae-zakonoproekt.html>\); Вільне Радіо \(<https://freeradio.com.ua/prymusova-evakuatsiia-ditei-bez-zhodybatkiv-rada-pidtrymala-zakonoproiektu-pershomu-chytanni/>\); Права людини в Україні: Інформаційний портал Харківської правозахисної групи \(<https://khp.org/1608812147>\); Радіо Свобода \(<https://www.radiosvoboda.org/a/news-mvs-lytvu-plan-evakuatsii/33051661.html>\); Espresso.tv \(<https://espresso.tv/svit-litva-gotue-natsionalniy-plan-masovoi-evakuatsii-yogo-rozroblyat-do-pochatku-zhovtnya>\); Європейська правда \(<https://www.eurointegration.com.ua/news/2025/01/4/7201816/>\); Українські національні новини \(<https://unn.ua/news/v-yes-radiat-hromadianam-stvoryty-zapasy-produktiv-na-vypadok-viiny-z-rf>\); Публічне урядування \(\[https://doi.org/10.32689/2617-2224-2022-5\\(33\\)-3\]\(https://doi.org/10.32689/2617-2224-2022-5\(33\)-3\)\); JustTalk \(<https://justtalk.com.ua/post/operatsiya-evakuatsiya-yak-ne-skoiti-vidrazu-tri-mizhnarodni-zlochini>\).*](https://sud.ua/uk/news/publication/322964-verkhovnaya-rada-podderzhala-za-osnovu-</i></p>
</div>
<div data-bbox=)*

О. Кривецький, мол. наук. співроб. НЮБ НБУВ

Нові механізми реформування житлової політики в Україні

Визначення державної стратегії щодо забезпечення громадян житлом та механізми реалізації цієї стратегії є гострою проблемою в Україні від початку існування держави, а у зв'язку з війною виник ще й величезний дефіцит житла серед українців, які постраждали внаслідок бойових дій. Кабінет Міністрів України зареєстрував у Верховній Раді України проєкт Закону «Про основні засади житлової політики» з метою встановлення нових принципів та створення можливостей та умов для закладення основ формування житлової політики в Україні з урахуванням стандартів та норм керівних документів Європейського Союзу. Даним документом впроваджується нова система забезпечення українців житлом через механізми соціального та службового житла, доступної іпотеки та створення спеціальних житлових фондів. Відповідно до законопроєкту, запроваджуються чотири основні інструменти забезпечення українських громадян житлом: соціальне житло для ВПО (чисельністю понад 4,6 млн.) та працівників бюджетної сфери на умовах здешевленої оренди; службове житло для працівників, які потребують проживання поблизу робочого місця; доступна іпотека для економічно активних громадян; створення спеціальних житлових фондів із залученням держави та приватного капіталу.

За словами консультанта з житлової політики Європейської економічної комісії ООН С. Комнатного, документ закладає законодавче підґрунтя для модернізації житлового фонду через встановлення мінімальних вимог до якості житла, запровадження програм модернізації старих будівель та запуск пілотних проєктів з реновації. «Крім того, законопроєкт передбачає цифровізацію житлової сфери шляхом створення єдиної інформаційно-аналітичної системи та електронного реєстру заявок і фондів доступного житла, – зазначив він. – І це є крок до запобігання впливу на житлову сферу бюрократії та значного скорочення корупційних ризиків».

Законопроєкт також враховує рекомендації Європейської комісії та кращі практики країн ЄС, зокрема щодо мінімальних стандартів якості житла, і його ухвалення є частиною виконання зобов'язань України в межах Плану відновлення та євроінтеграційних угод. Документ розроблено Міністерством розвитку громад і територій України у співпраці зі Світовим банком, Європейським інвестиційним банком та іншими авторитетними міжнародними організаціями, він передбачає скасування Житлового кодексу України 1984 р. та Закону України «Про приватизацію державного житлового фонду», що дозволить оновити нормативну базу в цій сфері. Усунення застарілих радянських підходів до забезпечення житлових прав дозволить оновити нормативну базу в сфері житлової політики, яка не відповідає сучасним умовам та реаліям, спричиненим збройною агресією РФ проти України (руйнування житлового фонду, масштабне внутрішнє переміщення громадян, відтік молоді та працездатних осіб до інших країн). Нові засади надають можливість створення сучасної житлової політики, спрямованої на національні потреби, розширення рамки соціального орендного житла для доступу усім, хто його потребує, та допоможуть розробити житлову стратегію для підтримки тієї частини населення, яка найбільше потребує житла і не може собі дозволити його побудувати, придбати або сплачувати ринкову вартість оренди. А заплановані автоматизація та цифровізація процесів реалізації житлової політики через впровадження Єдиної інформаційно-аналітичної житлової системи забезпечать зручний і прозорий зв'язок людини з надавачами житла, облік потреби і пропозиції та, відповідно, прозорість усіх процесів.

За словами парламентарів, у разі прийняття даного Закону буде необхідно привести у відповідність до нього та переглянути близько 70 законодавчих актів, якими врегульовуються житлові права громадян. Ключовими положеннями законопроєкту є:

- становлення принципів доступності, безбар'єрності та непорушності права на житло;
- реалізація стратегічного планування житлової політики, включаючи документи та механізми контролю;
- розвиток державно-приватного партнерства для залучення міжнародних інвестицій у житлову сферу;
- розподіл житлового фонду на приватний, державний і фонди територіальних громад, включаючи соціальне та службове житло;
- визначення можливостей для оренди житла з урахуванням доходів громадян та механізмів субсидіювання;
- стимулювання створення житлових і житлово-будівельних кооперативів;
- впровадження фінансово-кредитних механізмів для набуття житла у власність;
- створення Єдиної інформаційно-аналітичної житлової системи для обліку житлового фонду.

Майбутній Закон також враховує міжнародний досвід у сфері регулювання житлової політики, зокрема, економічну ефективність, соціальну інтеграцію та відповідність культурним особливостям. Для цього пропонується застосувати державно-приватне партнерство в сфері будівництва; рівне ставлення до всіх форм користування житлом – власність, оренда та інші форми; механізми державної підтримки для реалізації прав на житло; заохочення ефективного використання житлового фонду тощо.

«Прийняття даного Закону дасть старт масштабній реформі житлової сфери в Україні, – заявила голова Комітету Верховної Ради з питань організації державної влади, місцевого самоврядування, регіонального розвитку і містобудування О. Шуляк. – Він має створити низку механізмів, що дадуть можливість кожному українцю реалізувати своє право на житло». За її словами, цей законопроект є одним з індикаторів виконання Україною зобов'язань за умовами програми Ukraine Facility, за якою Україна має отримати 50 млрд євро від ЄС до 2027 р. Як зазначила О. Шуляк, зробити це можна буде за допомогою кількох інструментів,

серед яких – фінансово-кредитні механізми, які дозволять придбати або побудувати собі житло. Це, зокрема, пільгова іпотека, компенсація частини вартості житла, фінансовий лізинг, державно-приватне партнерство для будівництва доступного житла, створення житлових кооперативів. А завдяки фонду соціального житла можна буде отримати житло у тимчасове користування, наприклад, взяти в соціальну оренду або отримати як службове, і таке житло неможна буде приватизувати. При цьому вона підкреслила, що депутати вже почали розробляти законопроект «Про фонд соціального житла», з якого можна буде отримати житло. «Цей фонд знаходитиметься на балансі громад, і саме громада надаватиме його в соціальну оренду, платежі від якої мають надходити в місцеві бюджети – револьверні фонди, в яких вони будуть накопичуватись для цільового використання, – пояснила народна депутатка. – А саму приватизацію житла в Україні скасують через рік після ухвалення нового житлового законодавства, адже без цього неможливо продовжувати наповнювати фонд соціального житла».

Нову житлову політику буде сфокусовано на розвитку ринкових та фінансових механізмів – іпотечних програм, лізингу, компенсації частини вартості житла або частини відсотків за кредитом тощо. І якщо формування фондів житла із залученням допомоги міжнародних організацій найперше спрямовано на допомогу громадянам із низьким рівнем доходів та представникам соціально незахищених груп, то фінансово-кредитні механізми мають бути додатковим інструментом для всіх. Ідеться як безпосередньо про програми, впроваджені за підтримки держави, так і про створення державою умов для органічного розвитку ринку доступного житла. Крім цього, законопроектом передбачається створення цифрового рішення, а саме, Єдиної інформаційно-аналітичної житлової системи, яка аналізуватиме вихідні дані – рівень доходів, наявність житла у власності, соціальний статус (ВПО, людина з інвалідністю, непрацевдатна особа). До того ж, вона може запропонувати найбільш оптимальний варіант забезпечення

житлом: соціальне, службове житло, фінансово-кредитні механізми. Дану систему зможуть використовувати органи місцевого самоврядування для розуміння ситуації на їхніх територіях, управління місцевими фондами житла, планування розвитку. «Такий підхід дозволить нарешті відмовитися від квартирних черг і надасть можливість створення прозорої та дієвої системи забезпечення житлом, з урахуванням актуальних потреб та будь-яких динамічних змін, особливо під час війни, коли люди вимушені змінювати місце проживання, – підсумувала О. Шуляк. – А імплементація нового законодавства запланована на четвертий квартал 2025 р., оскільки це вимога Ukraine Facility».

У документі закладено теоретичні засади пропонуваніх змін, тому прийняття даного Закону стане першим кроком та одним із ключових у житловій реформі, за якої кожен громадянин матиме можливість вирішити своє житлове питання, придбати житло в оренду або в особисту власність.

Однак для пересічного українця важливішими є практичні речі, зокрема, те, хто і як ухвалюватиме рішення про надання житла, кому його надаватимуть, та що буде з наявними нині квартирними чергами, адже згідно заявам урядовців, у таких чергах наразі перебуває близько 600 тис. громадян України. «З подальшого аналізу документа випливає, що це соціальне житло може бути як у власності держави та територіальної громади, так і в приватній, а забезпечення осіб соціальним житлом може здійснюватися шляхом укладення особою договору оренди соціального житла приватного житлового фонду з урахуванням рівня доходу особи (сім'ї), домогосподарства та пільг і гарантій, визначених законами, –

каже фахівець з юриспруденції М. Кірсєв. – Але як саме має реалізуватися цей механізм на практиці – незрозуміло, і як це все працюватиме, наразі спрогнозувати важко». Утім, вважає він, спроба розв'язати житлову проблему шляхом залучення приватного житлового фонду є позитивною, і, скоріш за все, стане перспективною за умови наявності гнучкого та адекватного ринку механізму компенсації орендної плати власникам житла та однакових правил для всіх гравців цього ринку.

Та якою б не була остаточна редакція пропонованого Закону, однією з найважливіших його новацій є насамперед врахування інтересів людей, які втратили житло внаслідок війни. Тому, у разі прийняття, новий Закон насамперед буде спрямовано на приведення законодавчої бази до сучасних реалій та на усунення правових колізій, що виникають внаслідок застосування застарілого законодавства щодо питань житлової політики, та має стати дієвим механізмом на шляху до розбудови нашої держави та її інтеграції в європейське товариство (*Статтю підготовлено з використанням інформації таких джерел: Політична партія «Слуга народу» (<https://sluga-narodu.com/olena-shuliak-zhytlova-reforma-potribna-ukraini-vzhe-bahatorokiv-a-vymoha-ukraine-facility-mozhestaty-puskovym-mekhanizmom-dlia-nei/>); видань Finance.ua (<https://finance.ua/ua/goodtoknow/reforma-zhytlovoi-polityky-khto-ukhvaliuvatyme-rishennia-pro-nadannia-zhytla/>); Build Portal (<https://budport.com.ua/news/v-ukrajni-onovlyat-zhitlovu-politiku-za-standartami-yes-vlada-rozpochinaye-publichni-konsultacij/>); Liga Zakon (<https://biz.ligazakon.net/news/zarestrovano-prokt-novogo-zhitloвого-kodeksu>).*

ЩОДЕННИК БЛОГЕРА*

Блог на сайті «Судово-юридична газета»

Про автора: Інна Отрош, кандидат юридичних наук, викривач професійних активістів

Чи була судова реформа в Україні успішною до припинення фінансування USAID

Інна Отрош: «Досить дивними виглядають заяви представників державної влади щодо неможливості досягнення успішних результатів судової реформи за відсутності фінансування іноземними партнерами, в першу чергу USAID».

Досить дивними виглядають заяви представників державної влади щодо неможливості досягнення успішних результатів судової реформи за відсутності фінансування іноземними партнерами, в першу чергу USAID.

Чи живуть ці люди в реальності та чи дозволяє їх критичне мислення вибудувати систему причинно-наслідкових зв'язків між перманентною реформою судової системи та її наслідками?

Якщо запитати будь-якого суддю (крім родичів членів ВККС та ВРП, які нещодавно стали суддями, та тих, які отримують бенефіт від дружби з активістами) або адвоката/прокурора, чи вважають вони судову реформу ефективною, – то відповідь буде однозначна – «ні»!

Справедливості заради, можна знайти деякі позитивні здобутки такої реформи – антикорупційне законодавство та запровадження електронного суду. І, мабуть, це все.

А які ж інші наслідки безкінечної судової реформи?

Перерахуємо (перелік невичерпний):

1.остаточне знищення авторитету судової влади, і, в першу чергу, завдяки цілеспрямованій політиці органів державної влади – починаючи з публічної критики високопосадовцями роботи певного суду чи судді, закінчуючи ігноруванням виконання рішення суду та

просто ліквідацією суду, який заважає або не подобається (наприклад, ліквідація Верховного Суду України та ОАСК);

2.величезна кількість вакансій у судах (як на посаду суддів, так і працівників апарату) і, як наслідок, величезне навантаження на суддю та відсутність розумних строків розгляду справ (а чи не є метою реформи – гарантування конвенційного права громадян на справедливий суд і, перш за все, розумні строки розгляду справи?);

3.непідписання Президентом України указів щодо призначення суддів у визначений законом місячний строк (хтось чекав 3 роки, а хтось перебуває вже 6 років у стані очікування);

4.публічний дискримінаційний підхід посадових осіб Офісу Президента України (та відповідно самого гаранта) щодо підписання указів про призначення суддів в залежності від складу ВККС та ВРП, які проводили оцінювання та вносили подання (так звані «кошки І. Мудрої»);

5.перманентні незаконні обмеження розміру суддівської винагороди та ігнорування при цьому рішень Конституційного Суду України (спочатку «ковідні», потім – встановлення окремого розміру прожиткового мінімуму для суддів, відмінного від такого для всіх інших громадян); загальне невиконання рішень судів про стягнення такої недоплаченої суддівської винагороди та одночасне швидке виконання таких рішень щодо суддів Вищого антикорупційного суду, що нівелює єдиний статус суддів в Україні;

6.неналежне фінансування роботи апарату суду та матеріально-технічного забезпечення роботи суду у цілому;

7.проведення безкінечного оцінювання суддів вже понад 9 років: при цьому, законодавець постійно вносить зміни до процедури оцінювання, що призводить до

---

* Збережено стиль і граматику оригіналу

дискримінаційного підходу в оцінюванні суддів (це те оцінювання, яке, на думку європейських інституцій, має бути одноразове, швидке та за чітко визначеною процедурою);

8. надмірно тривале проведення ВККС конкурсів на зайняття посади судді, зокрема, у зв'язку з невмінням налагодити сталу роботу комісії та «заграванням» з членами ГРД, яким надають нерозумні строки для надання висновків або право надавати по 2-3 нових висновки, що взагалі непередбачено законом (і які то виходять з процедури оцінювання, то погрожують виходом, як діти, яким не подобаються правила гри);

9. введення до законодавства у сфері оцінювання суддів значної кількості оціночних понять (наприклад, «добросесність»), що має наслідком численні маніпулювання членами ВККС та ВРП в силу низького рівня правової культури, а, іноді, і свідомого прагнення до контрпродуктивної діяльності та бажання «покарати» певних суддів, або, навпаки, «врятувати»;

10. створення корупційних ризиків (конфліктів інтересів) для членів ВККС та ВРП, які за законом мають право брати участь у конкурсних процедурах, які вони самі і проводять (всім відомо, зокрема, і про членів сімей/близьких осіб членів ВККС та ВРП, які успішно проходять конкурси на посади судді, при цьому визнаються добросесними за тими показниками, за якими інші кандидати вважаються недобросесними);

11. надмірний судовий активізм деяких суддів (особливо ВС), які замість того, щоб працювати безкінечно знаходяться у відраженні закордоном, та які після встановлення ЄСПЛ порушення Конвенції, продовжують хизуватися своїм активізмом (який фактично мав форму встановлення судом нової норми права замість законодавця), – тобто зниження традиційного етичного стандарту поведінки судді;

12. незаконне отримання та обробка персональних даних суддів (та усіх їх родичів до 5-го коліна), які взагалі не стосуються процедури оцінювання (наприклад, виїзди суддів закордон чи доходи за період до зайняття посади судді), та незаконна передача такої інформації членам ГРД тощо.

Окремо, слід підкреслити кількість вакантних місць на посаду судді з урахуванням визначеної кількості посад. Так відповідно до інформації, розміщеної на сайті ВККС (за посиланням <https://vkksu.gov.ua/oblik>) станом на 03.02.2025:

апеляційні суди (кількість посад – 1357; вакантних посад – 754);

місцеві суди (кількість посад – 4936; з них вакантних – 1209);

вищі спеціалізовані суди (кількість посад – 93; з них вакантних – 55);

Верховний Суд (кількість посад -196; з них вакантних – 43).

Особливо кричущий стан в апеляційних судах: фактично не вистачає половини від передбаченої кількості суддів!

Крім надмірного навантаження на працюючих суддів, основним наслідком такого стану речей є фактично недоступність правосуддя для звичайних громадян, які змушені роками чекати на рішення суду, зокрема у пенсійних справах, податкових, сімейних.

Так для кого усі ці реформи, якщо споживачі судових послуг не можуть отримати судові рішення не те, що у розумні строки, а роками?

Скільки років буде чекати на судові рішення громадянин після ліквідації Окружного адміністративного суду м. Києва?

Багатьох суддів бентежить ситуація, яка склалась у зв'язку з процедурою переведення. За час судової реформи, починаючи з 2014 року, не дивлячись на постійні обіцянки, не було проведено жодного конкурсу для переведення працюючих суддів до судів того ж рівня та спеціалізації. При цьому, після початку повномасштабного вторгнення «поважним» суддям вдалось фактично перевестись шляхом безстрокових відраженнь, тоді як анонсовані зараз ВККС процедури передбачають неадекватну ситуацію, коли судді, які пропрацювали десятки років, мають йти на такий конкурс та конкурувати зі своїми ж помічниками.

Сторонній спостерігач, проаналізувавши умови роботи судді після «успішної» судової реформи, міг би виснувати, що суддів, які

продовжують працювати в таких умовах можна віднести до однієї з трьох категорій (або їх гібридів): 1) героїчна особа, яка поклала своє фізичне та психічне здоров'я на вівтар служіння народу (такий собі ідейний пасіонарій з «радянською закалкою»); 2) середнього рівня мислення та розуму людина, яка усвідомлює, що ніхто не заплатить їй більше, ніж розмір суддівської винагороди, адже вона вже нічого іншого не вміє робити (тобто особа, яка не бажає виходити із зони умовного комфорту); 3) особа, яка примиряється з усіма складнощами роботи у системі, оскільки має на меті виключно отримання корупційних заробітків.

І виникає питання: чи таких суддів хотіли отримати великі реформатори?

А хто ж всі ті великі реформатори?

Окремої уваги заслуговує активна участь іноземців у відборі членів ВККС, ВРП, суддів Конституційного Суду, ВАКСу.

Згадується, як представники суддівської спільноти на рівні певних асоціацій суддівського самоврядування писали листи до високопосадовців із закликом щодо недопуску іноземців до участі у формуванні суддівського корпусу та органів у системі правосуддя. І що було потім? А потім більшість цих сміливців змінили свою точку зору, так як члени ВККС почали їх питати на оцінюванні – а ви що проти реформи?

Прекрасну статтю («Моральне божевілля» трибуналу Святої інквізиції») щодо діяльності Дорадчої групи експертів нещодавно опублікував учасник конкурсу на зайняття посади судді Конституційного Суду – Олександр Копиленко (доктор юридичних наук, професор).

В принципі, усі викладені паном О. Копиленком обставини щодо роботи іноземного елемента у Дорадчій групі експертів стосуються усіх таких процедур добору за участі так званих «іноземних експертів».

У розсудливого спостерігача-патріота України взагалі виникне питання: чи не втрачає держава внутрішній суверенітет, коли дозволяє іноземним громадянам формувати органи державної влади України, тим паче, судові? Кому будуть реальні підзвітні та підконтрольні

органи системи правосуддя України, коли їх відбір здійснюють іноземці, які, до того ж, мають право вирішального голосу?

Чи немає тут загрози національній безпеці та економічному добробуту України (особливо коли це відбувається під час воєнного стану)?

Не можна залишити поза увагою і поважних членів Громадської ради доброчесності, яка є активним учасником процедури загального оцінювання суддів (на відповідність займаній посаді) та конкурсних процедур оцінювання. Особи із сумнівною репутацією, які відбираються з громадських організацій, що фінансуються іноземними урядами та іноземними приватними фондами, отримали реальну влади у формуванні суддівського корпусу. Так негативні висновки ГРД не просто повинні оцінюватись членами ВККС (як наприклад будь-яка інформація від громадськості), а їх наявність змінює процедуру оцінювання, значно ускладнюючи його проведення (вимагає замість колегіального – проведення пленарного засідання).

Впевнена, що ні для кого не секрет, що термін «громадський активіст» вже давно втратив своє первинне значення, а саме, що такою особою є той, хто працює заради суспільного блага на безоплатній основі у вільний від основної роботи час. Із дослідження статусу більшості з таких псевдоактивістів вбачається, що ці особи, в основному, зареєстровані як ФОПи, які отримують благодійну допомогу (від тих же іноземних донорів), та дуже швидко та впевнено збагачуються, придбаваючи зокрема коштовні об'єкти нерухомості.

Одні – збагачуються на відпрацюванні грантових коштів шляхом написання десятків-сотень дисциплінарних скарг на суддів (не маючи жодного відношення до конкретних справ, які розглядалися такими суддями), потім легалізують такі кошти, наприклад, шляхом отримання спадщини у вигляді мільйонних статків від дідуся (у якого виявляється 20 депозитних рахунків); інші – збагачуються за рахунок грантових коштів шляхом капіталізації свого впливу в «експертному» середовищі (наприклад, шляхом отримання «винагороди»

за публікацію або замовчування певної інформації щодо тих чи інших осіб).

Також варто згадати нещодавні заклики доброчесних членів ГРД, Фондації DEJURE, ЦПК щодо ігнорування рішення ВП ВС (від 13.06.2024 у справі № 9901/198/20; справа судді В. Усатого) і здійснення прямого тиску на членів ВККС, ВРП та навіть сам Верховний Суд (суддів якого активісти закликали оцінити заново, так як їм не сподобалось рішення ВП ВС).

Більш детально ситуація проаналізована у публікації.

Аналіз численних публікацій вказаних організацій (ГРД, Фондації DEJURE, ЦПК) та їх активних діячів дає підстави для висновку щодо здійснення ними активного маніпулювання суспільною думкою. Підстава таких маніпулювань знаходиться у площині «грошей не дадуть, якщо не буде бурхливої діяльності».

З точки зору стороннього спостерігача, таким активістам вигідно весь час кричати про «зраду» та наполягати на все нових і нових реформах тих чи інших органів – ВККС, ВРП, судів, на проведенні нових процедур оцінювання та ускладнення останніх.

Адже за відсутності «зради» та чергової реформи/оцінювання іноземні донори перестануть давати гроші.

Замкнене коло: вигадати проблему – отримати гроші для її вирішення – вирішення видається безрезультатним – паралельне вигадання нової проблеми – отримання грошей – імітація бурхливої діяльності (форуми, конференції, круглі столи, публікації і т.д.) – створення образу «експерта» – капіталізація впливу (особисте збагачення).

Ми можемо уявити очі громадянина ЄС (не говорячи про суддів ЄС), який дивиться засідання ВККС щодо оцінювання українського судді, і який подив в них виникає: починаючи з надмірної публічності та транслявання всіх процедур на каналі youtube, закінчуючи рівнем приниження суддів (рівнем питань та рівнем осіб, які такі питання ставлять). Наприклад, коли членкиня ГРД – симпатична дівчина з червоною помадою на вустах, двадцяти з гаком років, задає питання судді з 20-30-ти річним

стажем роботи щодо джерел доходів у покійного чоловіка двоюрідної сестри судді. При цьому ВККС очолює Р. Ігнатов, щодо якого Службою зовнішньої розвідки надана інформація щодо наявності громадянства РФ (і який одночасно голосує за визнання недоброчесним іншого судді за здійснення поїздок до АРК чи РФ у сімейних справах). А доброчесний член ВККС С. Чумак придбає квартиру вартістю, яка мінімум в 5 разів менша за ринкову, та при цьому голосує за невідповідність судді займаній посаді, так як останній придбав квартиру за вартістю, яка у 1,5 рази меншу, за ринкову. А інший член ВККС В. Луганський отримує доплати до суддівської винагороди за науковий ступінь, при цьому не маючи диплому про науковий ступінь встановленого зразка, що, однак, не заважає йому голосувати за невідповідність посаді суддів у зв'язку з академічною недоброчесністю. А завдяки члену ВККС (пану О. Омеляну) багато хто дізнався, що таке мобінг!

Варто також згадати про доброчесних членів ВРП, які вдаються у своїх публікаціях до таких термінів як «денацифікований суддя» (О. Кваша та Р. Маселко), або звільняють суддю з посади за наслідком незаконного оцінювання судді пленарним складом ВККС усупереч правовому висновку ВП ВС, посилаючись на те, що «ВП ВС не мотивувала» (!) своє рішення. Ці ж самі доброчесні члени ВРП приймають рішення про затвердження Єдиних показників доброчесності, встановлюючи для себе (у пункті 10 розділу II Єдиних показників) непередбачену законом презумпцію доброчесності довічно для всіх конкурсних процедур у майбутньому (а члени ВРП, які наразі приймають участь у конкурсі на посаду судді апеляційного суду, – відповідно отримують непередбачену законом перевагу шляхом використання своїх службових повноважень). Чи такі діяння не містять ознаки корупції?

Ці безкінечні історії про успіхи роботи відреформованої ВККС та ВРП (які, у свою чергу, реформують суддівський корпус) можна розповідати на сторінках багатотомної антології української судової реформи.

Це безумовний успіх судової реформи!

P.S. У зв'язку з викладеними результатами «успішної» судової реформи, хочеться подякувати Президенту США – пану Трампу та його новій адміністрації за припинення фінансування USAID судової реформи в Україні. У зв'язку з цим з'являється хоч якась надія на припинення перманентних реформ особами з пониженою соціальною відповідальністю та створення умов для сталої роботи судів та суддів.

P.P.S. До адміністрації пана Трампа та інших уповноважених органів, які займаються питаннями діяльності USAID, вже надійшла інформація щодо діяльності численних українських громадських організацій у сфері судової реформи, які фінансувались USAID, в тому числі, щодо розтрати коштів американських платників податків на вигадані проблеми та особисте збагачення професійних активістів (<https://sud.ua/uk/news/blog/323146-byla-li-sudebnaya-reforma-v-ukraine-uspeshnoy-do-prekrascheniya-finansirovaniya-usaid>). – 2025. – 13.02).

***

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Глен Грант, військовий експерт

Якщо вже реформувати ЗСУ, давайте робити це правильно!

Нещодавнє повідомлення про зміну корпусних структур у ЗСУ отримало багато позитивних оцінок. На фронті панує управлінський хаос, що безпосередньо призводить до бойових невдач. Але перед внесенням змін потрібне ретельне обґрунтування. Запропонована структура далека від стандартів НАТО і може створити не менше проблем, ніж вирішити.

Але передусім, перш ніж змінювати бойову структуру, логічно спочатку реформувати управлінську систему, яка, ймовірно, теж перебуває в хаосі. Найважливіше – чітко окреслити функції та обов'язки Головнокомандувача ЗСУ. Генерал Сирський поєднує дві величезні ролі – Головнокомандувача ЗСУ та командувача

оперативними бойовими діями. Через надмірне навантаження і те, що в добі лише 24 години, жодну з них він не може виконувати належним чином. Ці обов'язки мають бути розділені. Якщо генерал Сирський хоче зосередитися на бойовому командуванні, він повинен передати стратегічне, управлінське та довгострокове керівництво Головнокомандувача ЗСУ іншому. Суміщення цих ролей – це егоїстично та небезпечно.

По-друге, ця ж логіка стосується і сухопутних військ. Генералу Драпатову поставили нездійсненне завдання, і він ризикує зазнати невдачі в одній або кількох сферах просто через те що він людина. Я пропоную створити нову посаду командувача Сухопутних військ, який би стояв вище за командувача сухопутних військ. Він відповідатиме за всі небойові аспекти діяльності армії, такі як навчальні полігони, військові навчальні заклади, кадровий облік, ТЦК, казарми та соціальне забезпечення. Це дозволить командувачу Сухопутних військ цілком зосередитися на розвитку та підготовці діючої армії до війни. Логічно, що генерала Драпатового слід було б замінити іншим командиром на час бойових дій. Він не може належним чином керувати обома напрямками одночасно. Ведення війни є пріоритетом. Командир, зосереджений на рекрутингу вище за ТЦК, також мав би сенс і зменшив би значну частину страху та ненависті, які відчуває громадськість. Він міг би не лише забезпечувати командування та контроль, а й працювати над модернізацією цієї специфічної радянської організації.

Для ефективного управління бойовими діями штаб об'єднаних сил має взяти на себе командування всіма операціями та реалізацію стратегії Верховного Головнокомандувача. Командувач Об'єднаних Сил має бути головнокомандувачем бойових дій для всіх трьох видів Збройних Сил і, за необхідності, звітувати безпосередньо перед Верховним Головнокомандувачем. Штаб об'єднаних сил має бути повноцінним міжвідомчим органом із високопрофесійним складом, що включає представників усіх родів військ і силових структур, таких як СБУ (Служба Безпеки

України), НГУ (Національна гвардія України), БГ (Бойова Група), ТрО (Сили територіальної оборони), поліція, НАТО та добровольчі формування. Також має бути запроваджена посада постійного політичного радника для зв'язку командувача з Адміністрацією Президента, Міністерством оборони та Міністерством фінансів 27/7. Цей штаб має стати центральним пунктом для всієї розвідувальної діяльності.

Штаб об'єднаних сил має визначати бойові та логістичні пріоритети і керувати всіма передовими корпусами. Він також має координувати глибокі бої (поза зоною досяжності корпусів) та операції в тилу противника (на території Росії), забезпечуючи їхню синхронізацію, щоб наші підрозділи, які діють на передовій отримували максимальну перевагу, а росіяни не могли передбачити наші наміри.

Головнокомандувач ЗСУ має бути залученим до управління бойовими діями лише як радник командувача Об'єднаних Сил та проводити власну перевірку готовності та результативності командирів корпусів і дивізій. Він повинен мати максимум часу, щоб зосередитися на інших своїх функціях – управлінні загальною системою оборони. Генеральний штаб має не втручатися у безпосереднє ведення бойових дій, а натомість зосередитися на формуванні спроможностей армії для майбутніх бойових дій і реалізації стратегії Верховного Головнокомандувача. Це те, в чому наразі існують значні слабкі місця.

Більше уваги слід приділяти впровадженню нової корпусної структури, яка зараз розглядається.

Згідно зі структурами НАТО та напрацьованим досвідом, наступним рівнем після бригад має бути дивізія. Командир дивізії веде бойові дії, плануючи їх на 3-10 днів наперед у визначених йому межах. У його підпорядкуванні буде 4-6 бригад із власною артилерією (а сьогодні й безпілотниками), а також дивізійні підрозділи підтримки: артилерійські, інженерні (включно з далекобійними БпЛА), РЕБ і логістичні підрозділи. Штаб також матиме авіаційну групу зв'язку. В оборонних бойових діях дивізія забезпечує координацію та підтримку

бригад, що відступають, надаючи кращий оперативний контроль над артилерією, інженерними підрозділами та безпілотниками. Викликом тут є нестача інженерних підрозділів і необхідність кращої координації підрозділів безпілотників та артилерії для зосередження сил і засобів, що дасть змогу передовим батальйонам маневрувати у потрібний час і в потрібному місці. Можливо, кращу інженерну підтримку могли б забезпечити офіцери зв'язку із польовими інженерами Спеціального транспортного підрозділу Міноборони. Також слід посилити увагу до польових фортифікацій і усунення неефективних витрат.

Штаби корпусів зазвичай керують 3-5 дивізіями. Командир планує бойові дії на 1-4 тижні вперед, а за умов статичної битви – на довший період. Його штаб не залучається до безпосереднього керівництва боєм, а зосереджується на координації дивізійних операцій. Корпус може визначати пріоритети у використанні авіації (літаків і безпілотників), інженерних підрозділів, а також далекобійної артилерії та ракетних військ, що дозволяє укріплювати оборонні рубежі та покращувати планування наступальних операцій.

Як дивізійні, так і корпусні штаби повинні мати невеликий тиловий логістичний штаб для підтримки оперативних командирів. Командувач Сил Логістики має гарантувати, що підпорядковані підрозділи завжди будуть укомплектовані особовим складом, забезпечені боєприпасами, матеріально-технічними ресурсами та матимуть 100% медичне забезпечення. Як дивізії, так і корпуси повинні зосередитися на управлінні технічного обслуговування і ремонту, щоб забезпечувалася швидка евакуація озброєння та техніки й оперативне відновлення їхньої боєздатності без необхідності відправки далеко в тил. Вони також повинні щоденно оновлювати електронні дані про бойову готовність підрозділів та передавати ці дані до Об'єднаного штабу, Логістичного штабу та Міністерства оборони, щоб бойові пріоритети постійно коригувалися відповідно до актуальних потреб операції. Цей штаб має стати ключовим центром координації волонтерів та управління ресурсами в місцевих громадах.

Можна зробити набагато більше, але цей документ має стати відправною точкою для серйозного аналізу та змін. Чим більш ефективною буде бойова організація, тим менше доведеться компенсувати недоліки системи чисельністю особового складу та паперовою бюрократією. Організаційні та управлінські стандарти НАТО перевірені на практиці – ми повинні їх впроваджувати. (<https://censor.net/ua/blogs/3535026/zm-na-korpusnih-struktur-u-zsu>). – 2025. – 10.02).

***

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Юрій Бутусов, головний редактор Цензор.НЕТ, журналіст

Несправедливість нового рекрутингу для молоді за 1 мільйон: не для усієї армії, а тільки для 6 бригад

Нову модель виплат 1 мільйон гривень протягом року я вважаю безграмотним кроком, який не вирішить проблему поповнення армії. Фронт тримають, знищують ворога, бережуть та навчають недосвідчених людей досвідчені солдати, сержанти та офіцери, і саме вони, хто про по два-три роки воюють без перерв потребують максимальних інвестицій та заохочень. Бо одного досвідченого солдата, якщо він піде у СЗЧ чи спишеться по інших причинах не можливо замінити навіть десятком молодих. А досвідченого командира піхотного взводу чи розрахунку ударних дронів не замінити і п'ятью десятками випадкових людей.

Тим не менше, рішення про залучення недосвідченої молоді за мільйон на рік вступило у силу.

І тут сталась ще одна несправедливість, яка просто дискредитує логіку цього закону – Ставка Верховного головнокомандувача дозволила молоді укладати контракт за 1 мільйон на рік не всій армії, а тільки 6 бригадам ЗСУ:

10 гірсько-штурмова; 92 штурмова; 95 десантно-штурмова; 72 механізована; 28 механізована; 38 морської піхоти.

Я поважаю ці шановні бригади, але таким рішенням підривається рекрутингова кампанія,

яку ведуть інші українські військові частини, які також намагаються залучити молодь. Тепер для армії нема сенсу проводити рекламу, спілкуватись з молодими людьми, бо молодих контрактників штучно поділили на людей двох сортів – тих, хто може йти на контракт за 1 мільйон у кілька обраних бригад, і на тих, то хотів би піти служити в інші бригади, але там грошей не платять.

Невже у нас в інших бригадах не треба молоді солдати?

Навіщо цей поділ армії на два сорти?

Чому одним можна вербувати собі рекрутів за 1 мільйон, а інших обділили?

Більшість військовослужбовців в армії обурені рішенням влади про 1 мільйон виключно для молодих, а тут ще результати рекрутингу усіх сил оборони загоняють виключно на кілька частин.

Право відбору солдат за 1 мільйон мають отримати усі бригади, які воюють у якості піхоти та тримають свою полосу відповідальності. Це єдине адекватне рішення у даних умовах.

Прошу Ставку Верховного головнокомандувача переглянути своє рішення та запитати хоча б думку командирів бригад як саме треба організувати комплектування армії. У нас усього 112 комбригів бригад, які воюють у якості піхоти, невже складно опитати? (<https://censor.net/ua/blogs/3535762/nespravdeliv-st-yaka-prosto-diskreditu-log-ku-tsogo-zakonu>). – 2025. – 14.02).

***

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Євгеній Сільверстов, експерт Проекту реформи оборонних закупівель за підтримки спеціального радника Великої Британії з питань оборони

Закупівля безпілотних систем та РЕБ: як нові правила ускладнили процес і спричинили затримки

Як планували спростити закупівлі

У грудні уряд ухвалив новий “Порядок здійснення закупівлі безпілотних систем, засобів радіоелектронної боротьби тактичного

рівня вітчизняного виробництва та їх складових частин – постанова КМУ №1275”. Її мета – спростити процедури та підвищити якість техніки, що постачається до ЗСУ. Також у грудні-січні військовим частинам було виділено 5 млрд грн для децентралізованих закупівель.

Проте на практиці нові вимоги ускладнили процес та спричинили затримки, що вплинуло на швидкість постачання критично важливого обладнання.

Що вимагає постанова?

Щоб укласти контракт із військовою частиною, виробник має надати:

Розрахунок ціни та експертний висновок щодо очікуваної вартості продукції, який дійсний 6 місяців.

Довідку, що прибуток не перевищує 25% виробничої собівартості.

Один із таких документів:

сертифікат відповідності стандартам або технічним умовам;

свідоцтво про реєстрацію штатно-табельного предмета;

документ про допуск до експлуатації;

акт про проведення спільних відомчих випробувань.

Основні проблеми, спричинені змінами в порядку закупівель

Затримки через експертний висновок

Найбільша проблема – отримання експертного висновку щодо вартості продукції. Оскільки кількість сертифікованих експертів обмежена, процедура займає від 2 до 4 тижнів, а її вартість може сягати 70 000 грн за один висновок. Якщо змінюється комплектація або мінімальні технічні характеристики виробу, доводиться знову проходити цю процедуру, що означає додаткові затримки та витрати.

Складнощі з кодифікацією

Не всі виробники змогли пройти процес кодифікації, а частина з них має лише частково кодифіковану лінійку продукції. Ті ж, хто відповідає всім вимогам, наразі перевантажені замовленнями, що створює черги серед покупців і ще більше ускладнює закупівлі.

Невизначеність у закупівлі запчастин

Постанова не дає чітких механізмів для закупівлі запчастин та комплектуючих. Окрім

самого безпілотного комплексу, військові потребують додаткового обладнання: акумуляторів, антен, плат, наземних станцій керування. Також часто виникає потреба у закупівлі окремих літаків для безпілотних комплексів, адже вони втрачаються, а станції керування залишаються. Проте документ не дає відповіді, як це робити. У разі кодифікації виробу немає чіткого переліку складових частин, а отримати експертний висновок на окрему комплектуючу фактично неможливо.

Зростання цін

Виробники, які пройшли всі процедури та відповідають вимогам, зіткнулися з різким зростанням попиту, що призвело до суттєвого підвищення цін. Наприклад, одна з військових частин навела порівняння: аналогічний БПЛА у некодифікованого виробника коштує 19 000 грн, тоді як у кодифікованого – 30 600 грн. Це суттєво обмежує можливості закупівель та призводить до меншої кількості поставленої техніки при тих самих бюджетах.

Висновок

Замість спрощення закупівель нові вимоги ускладнили та уповільнили процес. Тривалі процедури отримання експертного висновку, складнощі з кодифікацією, невизначеність у закупівлі окремих компонентів та перевантаженість сертифікованих експертів призводять до повільного укладання контрактів, зростання цін та ризику закупівлі засобів, які формально відповідають вимогам, але не задовольняють реальних потреб бойових підрозділів.

Що робити?

Виглядає так, що ухвалений порядок був розрахований передусім на великі централізовані закупівлі, але при цьому суттєво ускладнив закупівлі на рівні військових частин. Це особливо критично для оперативного забезпечення підрозділів дронами та засобами РЕБ, де ключовими факторами є швидкість та гнучкість.

Оптимальним рішенням буде внести зміни до порядку та не поширювати його дію на децентралізовані закупівлі, які здійснюють військові частини для покриття нагальних потреб. Це дозволить прискорити постачання

та уникнути затримок, які виникають через надмірні бюрократичні вимоги.

***

Голоси з поля: що насправді відбувається із закупівлями

Цей розділ містить реальні відгуки військових закупівельників, які щодня стикаються з труднощами у процесі постачання безпілотних систем та засобів РЕБ. Це не просто коментарі – це крик душі тих, хто забезпечує армію критично важливим обладнанням, але змушений долати численні бюрократичні бар'єри.

Команда Проєкту реформи оборонних закупівель спільно з Офісом з підтримки змін у системі Мініборони провели опитування серед закупівельників військових частин. Переважна більшість із 46 військових частин, які взяли участь в опитуванні, підтвердила, що виконання вимог Порядку закупівель значно ускладнює процес та призводить до затримок у постачанні техніки на фронт.

Нижче подано майже без змін деякі відповіді з анкетування – прямі свідчення про те, як працює система закупівель насправді (<https://censor.net/ua/blogs/3535878/zakupivlya-bezpilotnyh-system-ta-reb-yak-novi-pravyla-uskladnyly-protses-i-sprychynyly-zatrymky>). – 2025. – 14.02).

***

Блог на сайті «Lb.ua»

Про автора: Петро Андрющенко, керівник Центру вивчення окупації

Не відновлення або куди йдуть мільярди для ВПО?

Коли ми кажемо про єдність та справедливість як основу миру, турботи про громадян та пріоритет нашої держави, то краще не брати до уваги цифри. Тому що цифри, м'яко кажучи, не просто натякають на брехню, а прямо вказують на зворотні пріоритети урядовців.

Офіційно в Україні за час повномасштабної війни житло втратили щонайменше 3,5 млн українців. Абсолютна їх більшість з окупованих

Маріуполя, Волновахи, Бахмута, Курахова та всіх інших, окупованих з 2022 року. Це – ми. І нас – мільйони. Навіть без урахування донеччан, луганчан та кримчан.

Задля підтримки українців, хто втратив житло, уряд започаткував програму «Відновлення». Напевно, ви про неї чули чимало. Але точно недостатньо для того, щоб зрозуміти головне: все, що декларується навколо «Відновлення» – суцільна маніпуляція. Чому? Тому що завжди зазначається, що програма для підтримки ВПО. Себто знову нас. Але за законом ми не маємо можливості нею скористатись, тому що в країні відсутня процедура підтвердження втрати майна в окупації. Тадам!

Власники житла поблизу фронту зможуть подаватись на компенсацію «Відновлення»

Логічне питання: як можна отримати «Відновлення» без підтвердження втрати майна? Правильна відповідь – ніяк. Проте чиновники та депутати вперто продовжують наголошувати, що це ж підтримка ВПО. Яких? Внутрішньо переміщених з Києва в Ужгород? З Чернівців у Львів?

Але навіть це не все. Програма розповсюджується лише на тих, хто перебуває в Україні постійно. Тобто, виїжджав не більше, ніж на 30 днів. Отаке. Поїхали до рідних за кордон, залишились на довше? Все. Ви вже не ВПО (закреслено) не маєте права на «Відновлення». А те, що якась російська бомба чи шахед знищив вашу квартиру, нікого не хвилює.

Проте 90 тисяч українських родин отримали погодження на виплати за пошкоджене майно на суму майже 9 млрд гривень. Плюс на 21 млрд гривень житлових сертифікатів. Та ще минулого тижня на програму розподілено 15 млрд гривень. Тобто загальна сума «Відновлення» сягнула в реальних грошах 24 млрд грн і абсолютний нуль для ВПО з окупованих територій. Ще раз. 24 млрд гривень з повним нулем для людей з окупації. Як це вкладається в єдність та справедливість, я не знаю. Але знаю настрої ВПО і вони геть далекі від позитивних. До чого це призводить? Розповім одну історію, яка сталась напередодні окупації Курахова.

Молода пані з Маріуполя (ім'я не буду називати) була в евакуації в Німеччині. Спробувала проїхати в Маріуполь через Шереметьєво, аби переоформити та продати квартиру. Її не пропустили, вона повернулася в Німеччину, потім в Україну, поїхала у Вугледар, сіла у підвал з місцевими, ще раз пережила обстріли та окупацію. Нині вона в Маріуполі вже переоформила житло. Тому що потрапила в окупацію іншим шляхом та з іншим ставленням. Зараз збирається повертатись в евакуацію, виставивши квартиру на продаж. І подібний спосіб потрапити в окупацію додому зараз активно обговорюється по маріупольських чатах. Чому? Тому що в нас є «Відновлення» і одночасно абсолютно кинуті напризволяще внутрішні біженці, яким вже майже немає чого втрачати, бо за три роки в евакуації окрім маніпуляцій, обману та ігнорування від уряду вони нічого не отримали. А хто щасливчики з «Відновлення» – взагалі відкрите питання, відповідь на яке колись ще вибухне в суспільстві. Поза всяким сумнівом (https://lb.ua/blog/petro_andriushchenko/660014_vidnovlennya_abo_kudi_ydut.html). – 2025. – 11.02).

***

Блог на сайті «Lb.ua»

Про автора: Ірина Думич, інформаційна координаторка Крим SOS, аналітик Крим SOS Євгеній Ярошенко

«Полонені», «заручники» чи «свавільно затримані»: як правильно називати цивільних у російській неволі?

Проблема викрадення, ув'язнення та утримання цивільних громадян України зі сторони рф залишається критичною. Тисячі цивільних були незаконно затримані та позбавлені волі, нерідко без доступу до правової та медичної допомоги, а місця їх утримання у багатьох випадках залишаються невідомими та недоступними навіть для міжнародних організацій. До затриманих цивільних, так само як і до військовополонених, застосовуються тортури та жорстокі умови утримання, що порушують основоположні

права людини. Та попри те, що кількість таких осіб щодня зростає, рф не надає Україні й третім сторонам жодні реєстри й дані про утримуваних осіб, що унеможливорює точний облік постраждалих та їх звільнення. Всі ці чинники створюють умови невідомості для жертв та їх рідних та підстави для безкарності військових рф.

Серед незаконно захоплених російськими окупантами – журналіст Сергій Цигіпа з Нової Каховки. Його викрали 12 березня 2022 року за проукраїнську позицію та журналістську діяльність. Зв'язок із Сергієм обірвався одразу після затримання, про його місце перебування тривалий час не повідомляли. Лише у жовтні 2022 року стало відомо, що його незаконно перевезли з окупованої території Херсонщини до СІЗО №2 Сімферополя. А у грудні 2022 року правозахисники дізналися, що проти Цигіпа порушили кримінальну справу за статтею про шпигунство (ст. 276 Кримінального кодексу рф). Пізніше, у жовтні 2023 року, окупаційний суд у Криму засудив його до 13 років ув'язнення. Сергій Цигіпа став жертвою насильницького зникнення, незаконної депортації, тривалого позбавлення волі без жодних обвинувачень. Ба більше, судовий процес щодо нього проходив у закритому режимі. Сергій Цигіпа – не військовий, і його затримання не має нічого спільного з воєнною необхідністю.

Як називати таких людей як Сергій: «заручники», «цивільні полонені», «політв'язні» чи «свавільно затримані особи»?

У таких умовах правильне використання термінології набуває особливого значення не лише для того, щоб точно описати масштаб і природу порушень, але й тому, що це перший крок до встановлення справедливості. Вибір терміну впливає на кваліфікацію дій воєнних злочинців, притягнення їх до відповідальності та можливості компенсації завданої шкоди постраждалим. Правильне визначення статусу цивільних осіб у російській неволі важливе для уникнення маніпуляцій з боку рф щодо долі таких осіб.

Досі точаться дискусії навколо коректності термінології. В цій статті спробуємо в цьому розібратися та визначитися з термінами.

Почнемо з головного: міжнародне гуманітарне право містить пряму заборону захоплення заручників з-поміж цивільного населення під час війни (ст. 34 Четвертої Женевської конвенції). Згідно з МГП, цивільні особи, які належать до супротивної сторони у конфлікті, мають статус захищених осіб. А тому позбавлення їх свободи заборонено, за винятком випадків інтернування, яке суворо регулюється Четвертою Женевською конвенцією.

Чи коректно називати таких осіб «цивільні заручники»?

В інформаційному просторі можна зустріти термін цивільні «заручники». Однак українські правозахисники рекомендують не використовувати цей термін для позначення цивільних осіб, яких окупанти позбавили свободи. Термін «заручники» застосовний там, де є склад злочину взяття заручників – коли людей протиправно утримують із погрозами спричинити їм шкоду або продовжують утримувати з метою домогтися чогось конкретного від іншої сторони. Якщо заручники цивільні, це важливо підкреслити.

В умовах міжнародного збройного конфлікту між РФ та Україною визначальним елементом такого воєнного злочину, як взяття заручників відповідно до Римського Статуту МКС є вимога російських військових, силовиків, посадовців чи інших осіб, підконтрольних російській владі, до України, третьої держави, міжнародної організації, фізичної або юридичної особи чи групи осіб вчинити певні дії чи утримуватися від вчинення певних дій як умови забезпечення безпеки або звільнення утримуваних осіб.

Аналітик КримSOS Євгеній Ярошенко відзначає: «В окремих випадках це може бути [застосування терміну «цивільні заручники», – ред.], коли жертви або свідки отримали свідчення, що осіб позбавляли свободи для того, щоб обміняти російських військовополонених, отримати викуп або для чогось ще. Така практика прирівнюється до захоплення заручників та становить воєнний злочин. Однак це не можна сказати про всі випадки затримання цивільних осіб. Наприклад, ми не володіємо інформацією про те, чи були журналіст Сергій Цигіпа, колишній

військовослужбовець Олексій Кисельов чи українська активістка Ірина Горобцова затримані для примусу третьої сторони до якоїсь дії». Правову складність створює те, що офіційні вимоги до «третьої сторони» рідко декларуються, а у випадках, коли такі вимоги є прихованими або неофіційними, це значно ускладнює правову кваліфікацію ситуації як «захоплення заручників».

Що не так з терміном «цивільні полонені»?

У ЗМІ також широко вживаним є термін «цивільні полонені» на протигагу «військовополоненим». Використання цього терміну буде також некоректним у більшості випадків. Адже полонені за визначенням є військовими (комбатантами). Хоча МГП знає випадки, де осіб, які комбатантами не є, можуть утримувати правомірно, прирівнюючи їхній статус до полонених.

«Українське законодавство не містить категорії «цивільні полонені». Діє спеціальний закон, який визначає правовий статус осіб, стосовно яких встановлено факт позбавлення особистої свободи внаслідок збройної агресії проти України. До числа цих осіб відносяться як ті, що належать до сил безпеки й оборони України, так і цивільні особи», – також зазначає аналітик КримSOS Євгеній Ярошенко.

Отже, застосування терміну «цивільні полонені» не відповідає ані нормам міжнародного права, ані нормам національного законодавства. Використання цього терміну може бути шкідливим, спричиняючи плутанину при визначенні правового статусу незаконно утримуваних РФ цивільних осіб та при правовій кваліфікації дій держави-агресора.

Чому термін «політв'язень» є недоречним?

Застосування терміну «політичні в'язні» щодо незаконно утримуваних цивільних також буде некоректним. Перш за все тому, що даний термін не описує особливостей утримання цивільних осіб в умовах збройного конфлікту.

Критерії визначення «політичного в'язня» сформульовані в резолюції Парламентської Асамблеї Ради Європи 1900 (2012) та відповідають умовам мирного часу, коли йдеться про політичні репресії. Серед критеріїв – позбавлення особистої свободи у зв'язку

з висловлюванням поглядів, сповіданням релігії, участю у мирних зібраннях тощо. Практика показує, що в умовах збройного конфлікту, зокрема під час окупації, цивільні особи можуть бути позбавлені волі не лише у зв'язку з реалізацією ними своїх прав. Важливо, що цивільні особи, утримувані рф, підпадають під захист норм МГП, а не лише під стандарти захисту прав людини. Тому використання цього терміну не буде точно відображати правовий статус утримуваних цивільних осіб, як і не буде вказувати на міжнародні правопорушення, до яких вдалася держава-агресор.

В яких випадках дії рф щодо затримання цивільних можуть вважатися законними?

Євгеній Ярошенко також звертає увагу на те, що деякі цивільні особи могли бути затримані на законних підставах:

«Наприклад, це стосується випадків, коли затримання відбулося у зв'язку із замахами на керівників окупаційної адміністрації, диверсіями чи шпигунською діяльністю. У таких ситуаціях, коли було дотримано належних процедур затримання і стандартів правосуддя, такі затримання не будуть вважатися свавільними».

Затримання цивільних осіб можливе у випадку порушення ними відповідних положень кримінального законодавства окупованої території (тобто українського законодавства). Як виняток, це може стосуватись і деяких положень кримінального законодавства держави-окупанта (тобто російського законодавства), яке вона може поширювати на населення окупованої території з метою забезпечення своєї безпеки та виконання нею зобов'язань, що покладаються на неї відповідно до Четвертої Женевської конвенції (ст. 64).

Який термін коректно використовувати натомість?

Цивільні особи, що не є інтерновані на законних підставах, – це «затримані особи» або «особи, позбавлені свободи». Далі кваліфікувати їхню ситуацію термінологічно варто з урахуванням контексту. Якщо є підстави кваліфікувати затримання як свавільне, то на це можна вказувати.

Євгеній Ярошенко зазначає, що якщо є підстави вважати, що позбавлення свободи цивільних осіб було здійснене російськими військовими, силовиками чи посадовцями із порушенням норм МГП та міжнародного права прав людини, то найкраще оперувати терміном «цивільні особи, свавільно позбавлені свободи». Саме таке визначення міститься у доповіді «Московського механізму» ОБСЄ. Цей термін можна скоротити до формулювання «свавільно затримані цивільні», зберігши суть елементів правопорушення.

Незаконне позбавлення волі в контексті міжнародного збройного конфлікту є воєнним злочином. Свавільно затримані цивільні як правило потерпають від низки інших воєнних злочинів, серед яких катування, нелюдське поводження, взяття заручників, умисне позбавлення права на справедливе судочинство, незаконна депортація тощо.

Засобом масової інформації та громадськості варто використовувати саме цю термінологію. А у випадках, коли є ознаки захоплення заручників чи інших злочинів, це важливо чітко окреслювати й звертатися до експертів за додатковими роз'ясненнями. Детальні рекомендації можна знайти у спеціальній пам'ятці, розробленій українськими правозахисниками.

Використання даної термінології унеможливить плутанини та надасть правову чіткість у визначенні статусу цивільних осіб. Як зазначив Євгеній Ярошенко:

«Від правового визначення залежить кваліфікація діянь підконтрольних рф осіб та, відповідно, притягнення їх до відповідальності в Україні, третіх державах чи Міжнародному кримінальному суді (незаконне позбавлення волі, взяття заручників, насильницьке зникнення, катування, депортація тощо). Також від цього залежить рівень відшкодування моральної і матеріальної шкоди жертвам та їхнім рідним, який визначатиметься українськими державними органами, міжнародними судовими установами та Реєстром збитків».

Однак тут важливо зазначити, що станом на зараз не існує міжнародного механізму звільнення цивільних, а самі звільнення

фактично відбуваються у процесі обміну за політичними домовленостями (https://lb.ua/blog/koalitsiia_ua5am/660256_poloneni_zaruchniki_chi.html). – 2025. – 12.02).

***

Блог на сайті «Lb.ua»

Про автора: Блог Проєкту ЄС «Право-Justice»

Пробація в Україні: 10 років успіхів та викликів

Приведення кримінальної юстиції у відповідність до європейських стандартів значиться одним з євроінтеграційних зобов'язань України. Європейська комісія та Рада Європи рекомендують нашій країні розвивати альтернативи тюремному ув'язненню. Серед них пробація вважається чи не найбільш ефективним механізмом.

В Україні цей інститут активно розвивається відтоді, як 5 лютого 2015 року було ухвалено Закон “Про пробацію”. Він став однією з важливих інновацій у системі кримінальної юстиції України, адже дозволив відійти від застарілого підходу до покарань, сприяючи реінтеграції правопорушників у суспільство та запобігаючи їх рецидивізму.

Суть пробації та складнощі на шляху її імплементації в Україні

Пробація – це система нагляду, контролю та надання соціально-виховної допомоги особам, які вчинили кримінальні правопорушення, з метою їх виправлення та запобігання повторним злочинам без ізоляції від суспільства. Вона сприяє реабілітації правопорушників, надаючи їм можливість залишатися у суспільстві, працювати, навчатися, а також брати участь у соціальних та культурних заходах. Завдяки службі пробації вони можуть отримувати психологічну допомогу, консультації з працевлаштування та соціальну підтримку тощо, що допомагає уникнути повторних правопорушень. Ба більше, є випадки, коли підопічні пробації, пройшовши весь шлях ресоціалізації та виправлення, виявляли бажання стати волонтерами пробації. Тобто

починали надавати різноманітну підтримку суб'єктам пробації.

Зменшення навантаження на пенітенціарну систему та економія бюджетних коштів

В Україні, як і в багатьох інших країнах, існує проблема переповненості в'язниць. Пробація дозволяє частково вирішити цю проблему. За кримінальні правопорушення легкої, середньої тяжкості (санкції статей не перевищують 5 років позбавлення волі) в більшості випадків правопорушники звільняються від відбування покарання у місцях несвободи з іспитовим строком. Під час цього терміну вони повинні дотримуватися обов'язків, встановлених судом, не вчиняти протиправних дій. Або отримати інший вид покарання, не пов'язаний із позбавленням волі: пробаційний нагляд, громадські та виправні роботи, штрафи та інші обмеження, що знижує навантаження на пенітенціарну систему. Станом на 1 січня 2025 року майже 67 тисяч засуджених відбувають покарання, альтернативні позбавленню волі.

Варто зазначити, що пробація є значно менш витратною, ніж тюремне ув'язнення. Згідно відкритих даних, середньомісячні витрати на утримання ув'язнених в Україні становлять 14 165 грн на особу. Тобто на рік держава витрачає майже 170 тис грн на кожного ув'язненого. А тепер помножимо цю цифру на 67000 (це кількість осіб, які потенційно могли опинитися за ґратами, якби не було пробації). Економія суттєва, чи не так?

Ще один позитивний ефект – завдяки альтернативним ув'язненню видам покарання фіксується економія коштів на рівні місцевих бюджетів. Мовою статистики: у минулому році підопічні пробації виконали 724 тисячі годин безоплатних громадських робіт, що дозволило зекономити майже 30 мільйонів гривень місцевих бюджетів.

Зниження рівня рецидивізму та підвищення суспільної безпеки

Одним із ключових завдань пробації є зменшення рівня рецидивізму. Численні дослідження доводять, що пробація є більш ефективним засобом реабілітації порівняно з тюремним ув'язненням. Передусім це стосується

осіб, які вчинили менш тяжкі злочини. Як би прикро це не звучало, але деколи в'язниця замість того, щоб бути місцем виправлення особи, стає школою для нових злочинців. Натомість пробація дає можливість працювати з правопорушником, проводити профілактику рецидивізму, створювати умови для соціальної адаптації та запобігати поверненню до злочинного середовища. Як це відбувається? Після отримання вироку суду щодо застосування покарання, не пов'язаного із позбавленням волі, або застосування іспитового строку, така особа потрапляє на облік пробації. І з першого дня починається робота з її ресоціалізації, яка засновується на індивідуальному підході.

Працівники пробації збирають інформацію та аналізують життєву ситуацію засудженого, його особистість та оточення – заповнюють форму Оцінки ризиків вчинення повторного кримінального правопорушення. Тобто роблять повний скринінг, який містить таку інформацію: історія правопорушень, наявність у засудженого житла, рівень освіти, працевлаштування, матеріальний стан, контроль над мисленням та поведінкою, психічний стан, вживання алкоголю та психоактивних речовин, ставлення до правопорушень та готовність до змін. Мета цієї оцінки ризиків – визначити, які саме сфери життя, фактори ризику, стали причиною вчинення правопорушення.

Відповідно до рішення суду деяким клієнтам пробації призначається такий обов'язок, як обов'язкове проходження однієї з пробаційних програм: “Профілактика вживання психоактивних речовин”, “Профілактика агресивної поведінки”, “Зміна прокримінального мислення”, “Формування життєвих навичок” та “Подолання домашнього насильства”. Це курс тренінгів із виконанням домашніх завдань на різну тематику, які проводять сертифіковані працівники пробації. Кожна програма призначається за результатами оцінки ризиків та виявлених криміногенних факторів, що підштовхують осіб до протиправної поведінки. І такий підхід працює! Згідно даних ДУ “Центр Пробації”, 97% суб'єктів пробації успішно проходять пробацію та не вчиняють нових злочинів під

час перебування на обліку. Це, своєю чергою, підвищує загальний рівень безпеки в країні.

Підвищення ефективності правосуддя

У межах досудової пробації щодо обвинувачених за запитом суду складається досудова доповідь. Вона базується на проведеній оцінці ризиків вчинення повторного кримінального правопорушення. Тож, суддя може познайомитися із усіма аспектами життя обвинуваченої особи та винести рішення, яке буде дійсно ефективним і справедливим щодо неї. Воно міститиме вид покарання та обов'язки, які допоможуть їй попрацювати над своїми кримінальними ризиками та не потрапляти на лаву підсудних ще раз.

Позитивний ефект для родин та суспільства

Пробація також має позитивний ефект не тільки для самих правопорушників, але й для їхніх родин і суспільства в цілому. Підоблікові пробації можуть продовжувати працювати, забезпечувати свої родини та утримувати себе. Це дозволяє уникнути додаткових соціальних та економічних проблем, які можуть виникнути у разі ув'язнення, зокрема для родин, які залишаються без основного годувальника та члена родини.

Виклики реформи пробації

Як і будь-яка реформа, система пробації стикається з низкою викликів, що впливають на її ефективність та подальший розвиток.

По-перше, це – недостатнє фінансування. Наразі існує брак коштів для забезпечення матеріально-технічної бази, оплати праці працівників. Відповідно це ускладнює роботу органів пробації та їхню здатність виконувати власні функції.

По-друге, це – нестача кваліфікованих кадрів та низький рівень їхньої підготовки у сфері роботи з правопорушниками.

По-третє, ефективність пробації багато в чому залежить від соціально-виховної роботи із суб'єктами пробації. І з цим теж є проблеми. Працівники пробації не завжди мають ресурси для проведення якісної та ефективної роботи, оскільки не є фахівцями у сфері психології, роботи із залежностями тощо. Для цього мають залучатися волонтери та ресурси громади.

По-четверте, пробація має в подальшому впроваджувати нові діджитал-технології для оцінки ризиків, моніторингу поведінки та автоматизації процесів. Також доцільно на державному/місцевому рівнях напрацьовувати партнерські програми з роботодавцями для сприяння працевлаштуванню клієнтів пробації, надання ним якісних послуг відповідно до їх ризиків.

Комплексна реалізація цих кроків сприятиме більш ефективній роботі системи пробації в Україні, що дозволить зменшити рівень рецидивної злочинності та полегшити інтеграцію правопорушників у суспільство.

Крім того, розвиток пробації набуває особливого значення й у контексті євроінтеграції України. Саме тому підтримка інституційної спроможності ДУ «Центр пробації», підтримка рівня ефективності працівників пробації, а також напрацювання інструментів роботи з клієнтами пробації відповідно до міжнародних стандартів є важливими напрямками підтримки зі сторони Проєкту ЄС Право Justice» (https://lb.ua/blog/pravo_justice/660584_probatsiya_ukraini_10_rokiv_uspihiv.html). – 2025. – 14.02).

***

Блог на сайті «Волинські новини»

Про автора: Іван Верстюк – журналіст економічної тематики

Іван Верстюк: Гірка пігулка для аптек. Чи зменшаться ціни на ліки після втручання влади

2025 рік може стати вкрай важливим для фармацевтичного ринку України. 5 лютого Зеленський своїм указом увів у дію рішення РНБО, згідно з яким Кабмін спільно з АМКУ має провести аналіз ціноутворення на лікарські засоби, щоб зробити їх доступнішими для українців.

Верховна Рада 12 лютого прийняла в цілому законопроект 11493 про державну реєстрацію та закупівлю лікарських засобів, який, серед іншого, має збільшити конкуренцію на ринку ліків.

«Регулювання фармацевтичного ринку – великий комплексний виклик. Ми прагнемо до приведення регуляції нашого фармацевтичного ринку до європейських стандартів, забезпечення українців доступними та якісними ліками. Важливо, що законодавчі зміни у цій галузі ми напрацьовуємо разом з учасниками ринку. Адже ці зміни торкнуться всіх – виробників, дистриб'юторів, аптечні мережі», – прокоментував роботу над законопроектом очільник медичного комітету Верховної Ради Михайло Радущкий.

З 1 січня запрацював закон про паралельний імпорт ліків для державних та госпітальних закупівель, який дозволяє ввозити ліки не лише через офіційних виробників, але й від компаній, що мають дозвіл на таку діяльність. Крім цього, у 2025-му Міністерство охорони здоров'я хоче врегулювати маркетинг ліків, щоб пацієнт купував ліки за порадою лікаря, а не реагуючи на рекламу. Це стосується, зокрема, того, як аптекарі просувають певні ліки, радячи пацієнтам придбати саме їх, або як вони розкладають препарати на вітрині.

Водночас Державна служба з лікарських засобів цього року вже поновила перевірки у сфері фармацевтики. З 2020 року, коли сталася пандемія Covid-19, на них був мораторій.

Що ж привернуло стільки уваги до фармацевтичного ринку України та чи справді ціни на ліки в аптеках є несправедливо високими? Розбиралося hromadske.

Як утворюються та зростають ціни на ліки

У 2024 році ціни на лікарські засоби в Україні виросли на 10,8%, за даними сервісу з бронювання та доставлення ліків Liki24. Наче б то – цілком адекватний, співмірний показник, якщо врахувати, що загалом торік споживчі ціни зросли на 12%. На понад 15% здорожчали лише окремі препарати.

Втім, з початку повномасштабного вторгнення популярний заспокійливий засіб «Гідазепам» виріс у ціні на 73,4%, а не менш популярний знеболювальний препарат «Німесил» – на 31,1%.

«Найбільш популярні зараз знеболювальні засоби. Біль – це той симптом який рідко

вдається просто «перетерпіти», тому вони найбільш необхідні, – пояснює фармацевт Віталій Зубик. – Також, враховуючи ситуацію в країні, популярності набули заспокійливі препарати».

Та якщо зростання цін медичних засобів протягом трьох років війни можна переконливо пояснити негараздами економіки воєнного часу, то куди важче трактувати націнку на лікарські засоби. Йдеться про різницю між ціною від виробника та кінцевою вартістю в аптечних мережах, яку й сплачують люди.

За даними Аптечної професійної асоціації України (АПАУ), в середньому кінцева ціна лікарського засобу має таку структуру: виробник отримує 74% доходу з ціни, дистриб'ютори – 10%, а аптеки – 16%. Дистриб'ютори – це гуртові трейдери, що закуповують ліки у виробника, зберігають їх на власних складах та доставляють до аптек.

Подібні цифри показує дослідження компанії Proxima Research: якщо в січні 2015 року середня аптечна націнка на ліки складала 23%, то у вересні 2024-го скоротилася до 14%.

З погляду аптек, така націнка є не дуже справедливою. АПАУ вказує, що з націнкою в 16% аптеки не можуть покрити всі власні витрати, необхідні для функціонування – це оренда, комунальні платежі, зарплата, енергозабезпечення, відсотки за кредитами. Справедлива націнка, на думку АПАУ, має складати понад 20%.

Що ж до дистриб'юторів, то дві найбільші компанії в цьому сегменті – «БАДМ» та «Оптіма Фарм» – мають рентабельність на рівні 10-11%, що передає приблизний обсяг націнки. Ще у 2021-му ця рентабельність складала близько 4%.

У європейських країнах діють різні націнки в гуртових трейдерів.

«У Швеції гуртові дистриб'ютори працюють з одними з найнижчих марж (~2-3% від роздрібною ціни), тоді як у Нідерландах – найвищі (близько 20-24%). У більшості країн середня гуртова маржа лежить у межах 4-8% від кінцевої ціни ліків», – пояснює Катерина Загорій, членкиня ради директорів фармацевтичної компанії «Дарниця»

Звернімо увагу на інші цифри. Візьмімо ціни виробника, в даному разі компанії «Дарниця», та порівняємо їх із цінами в аптеках, куди реально звертаються люди по потрібні їм препарати.

Ліки проти артеріальної гіпертонії «Тонорма»: пакування в 30 таблеток коштує 226,78 гривні у виробника, а в аптеках продають і за 340,90 гривень. Тобто різниця між ціною виробника та ціною в аптеці може скласти близько 50% – і цю націнку фактично ділять між собою дистриб'ютори та аптечні мережі.

Спрей для носа «Ріназал»: розчин 0,05% в упаковці 10 мл у виробника коштує 112,35 гривні, в аптеці ми знайшли за 171 гривню. Різниця понад 50%. Цей же засіб у розчині 0,1% в пакуванні 10 мл виробник продає за 100,58 гривні, в аптеках можна купити за 161,50 гривню.

Ліки проти гастриту та виразки «Ранітидин»: пакування у 20 таблеток у виробника обійдеться в 58,85 гривні, у різних аптеках – від 70 до 80 гривень.

Таблетки від високого тиску та артеріальної гіпертонії «Каптопрес»: пакування у 20 таблеток у виробника коштує 107,29 гривні, в аптеці – вже 162,40 гривень. Різниця понад 50%.

«Маржа в Україні нерівномірно розподілена: дистриб'ютори та великі аптечні мережі отримують основний прибуток, тоді як виробники та кінцеві споживачі стикаються з високими цінами та обмеженим вибором. Виробники не мають впливу на кінцеву ціну та умови збуту, що зменшує їхню конкурентоспроможність», – говорить Катерина Загорій, членкиня ради директорів фармацевтичної компанії «Дарниця».

«Ціна ліків залежить від закупівельної вартості, політики ціноформування, передбаченої законодавством, та низки чинників: логістики, оренди приміщень, комунальних послуг, фонду оплати праці, податків і зборів. А наявні програми лояльності в аптеках дозволяють підвищити доступність лікарських засобів пацієнтам, зокрема шляхом зниження ціни. У тому числі й завдяки маркетинговим послугам, що є

загальноєвропейською практикою ринкових відносин», – пояснює свою позицію Аптечна професійна асоціація.

Причина високих цін – структура українського фармринку

Опитані hromadske експерти пояснюють, що фармацевтичний ринок місцями монополізований, що й дозволяє його гравцям підвищувати ціни – бо вони мають таку можливість.

В Україні держава регулює лише ціни на ліки, які закупаються за кошти державного або місцевого бюджетів, беруть участь у програмі «Доступні ліки», входять до Національного переліку основних лікарських засобів. Так, встановлені граничні націнки на рівні від 10% до 25% для дистриб'юторів та аптечних мереж.

«У Євросоюзі пацієнт отримує до 80% ліків саме через ці програми, а також – програми медичного страхування, в той час, як в Україні до 90% ліків закупається пацієнтами за власні кошти», – розповідають у пресслужбі фармкомпанії «Фармак».

А це і є вільний ринок, де дистриб'ютори та аптечні мережі можуть підвищувати ціни. На 2025 рік державний бюджет має 11,8 мільярда гривень на централізовану закупівлю медичних препаратів. У цілому державні програми та закупівлі складають 12,2% споживання лікарських засобів у країні.

«Якщо говорити про націнку, тут треба насамперед працювати з постачальниками ліків [тобто з дистриб'юторами], через відсутність конкуренції (а з початком війни вона стала ще меншою) саме їхня націнка і створює проблему високої ціни для кінцевого споживача», – зазначає фармацевт Віталій Зубик.

Два основні українські дистриб'ютори – компанії «БАДМ» та «Оптіма-Фарм» – контролюють близько 90% ринку дистрибуції.

«Фактично, інші дистриб'ютори були або витіснені з ринку, або змушені працювати на менш вигідних умовах. Домінування «БАДМ» та «Оптіма-Фарм» призвело до ситуації, коли дві компанії диктують умови всім учасникам ринку – державі, виробникам, незалежним аптекам і кінцевим споживачам, – говорить Катерина Загорій із фармкомпанії «Дарниця».

– І, так, «Дарниця» з ними працює, на наші товари у цих дистриб'юторів динамічна націнка від 10,5 до 11%».

Так, ринкова частка ще одного дистриб'ютора – компанії «Вента» – зменшилася з 10% у 2021 році до 3% у 2024-му.

«Робота з аптеками та аптечними мережами здійснюється через дистриб'ютора, адже ця ланка ланцюга постачання ліків має відповідні логістичні та інфраструктурні можливості, а також – персонал та кваліфікації. Від складів, акредитованих за стандартами належної дистрибуційної практики, до парку вантажних авто, що можуть виконувати усі вимоги до перевезення лікарських засобів (наприклад, холодний ланцюг) і відповідного персоналу. Звичайно, ані виробник, ані аптека не мають таких ресурсів і напрямків бізнесової діяльності, щоб забезпечити щоденне доставлення лікарських засобів у 18 тисяч аптечних точок, наявних в Україні», – пояснюють у пресслужбі фармацевтичної компанії «Фармак» причину, через яку дистриб'ютори є важливими для індустрії лікарських засобів.

Якщо ж говорити про ринок аптечних мереж, то найбільші 5 аптечних мереж – «АНЦ», «Подорожник», «9-1-1», «Бажаємо здоров'я» та «Аптека Доброго Дня» – контролюють понад 65% роздрібною реалізації ліків, що робить її бізнесом для великих гравців, а не маленьких приватних аптек чи аптечних стартапів.

У середньому, найбільші 5 аптечних мереж зростають за місяць майже на 90 аптек з початку 2024 року. Якщо консолідація продовжиться тим же темпом, то через три роки найбільші 5 аптечних мереж можуть сягнути близько 80% ринку роздрібною реалізації, зазначають аналітики компанії Proxima Research.

Така ситуація призводить до того, що в Україні – дуже висока кількість аптек на душу населення, якщо порівнювати це з європейськими показниками. Так, якщо в Україні на одну аптеку (а в цілому в країні їх понад 18 тисяч) припадає 1 664 людини, то в Німеччині – 4 683, в Чехії – 4 247, в Угорщині – 4 069, у Франції – 3 424.

«Є декілька причин [для такої кількості аптек в Україні]. Основна – це банально більший

асортимент аптек, а також постійна реклама ліків і біологічно активних домішок роблять свою справу, – пояснює фармацевт Віталій Зубик. – Також причина – це застарілі методи лікування, наші лікарі на банальну застуду виписують 10 препаратів, хоча необхідності в цьому немає».

Весь цей аптечний бізнес доволі інтенсивно зростає. За підсумками 10 місяців 2024-го роздрібна торгівля ліками набрала 16% – швидше за інфляцію – та сягнула 137 мільярдів гривень, за даними Proxima Research. Ці гроші й ділять між собою аптечні мережі.

Чи реально знизити ціни на ліки?

Після обурення з боку президента Зеленського питанням зниження цін на ліки почали активно займатися різні зацікавлені сторони.

На заклик Зеленського про зниження цін на лікарські препарати відгукнулися представники аптечних мереж – «Аптека 9-1-1», «Бажаємо Здоров'я», «АНЦ», «Аптека Доброго Дня», «Аптека Подорожник», – підписавши декларацію про доступність лікарських засобів. Аптеки також закликають заводи-виробники та дистриб'юторів приєднатися до підписання документа та знизити ціни на свою продукцію.

Міністерство охорони здоров'я, своєю чергою, працює над впровадженням механізму прозорості індикативної ціни, який має забезпечити доступність ліків для пацієнтів. За новими правилами, усі аптеки, які продають ліки з Національного переліку, будуть зобов'язані мати у своєму асортименті найдешевші ліки за міжнародною непатентованою назвою. Інструментом для визначення індикативної ціни на ліки – на яку будуть орієнтуватися аптеки» стане е-каталог «Прозорро Маркет».

«Щодо націнок дистриб'юторів. Ми справді аналізували питання націнок і пропонували їх зменшити. Проте ринок – виробники, дистриб'ютори та аптечні мережі – висловив низку зауважень, зокрема щодо можливих ризиків у доступності ліків для пацієнтів, – говорить Едем Адаманов, заступник міністра охорони здоров'я. – Тому наразі ми вирішили доопрацювати підхід і створили робочу групу,

яка детально вивчатиме механізми регулювання націнок».

Висловився заступник міністра і щодо цінових знижок, які надають аптеки тим, хто завчасно замовляє ліки онлайн: «Якщо аптека надає знижки лише тим, хто оформляє замовлення онлайн, це може обмежувати доступ до вигідних цін для людей, які з різних причин не користуються цифровими інструментами. Важливо, щоб такі програми лояльності були прозорими та не порушували рівні права всіх споживачів».

У Держлікслужбі у відповідь на запит hromadske повідомили, що не займаються питаннями ціноутворення. «Держлікслужба не наділена повноваженнями здійснювати моніторинг та регулювання цін на лікарські засоби в аптечних закладах, визначати та контролювати їхню цінову та маркетингову політику», – зазначив заступник голови служби Володимир Короленко.

«На нашу думку, жодні регуляторні обмеження ринку ліків в Україні не призведуть до зниження цін. Наша впевнена позиція – лише значна пропозиція ліків на ринку і зростання конкуренції здатні знизити ціни. Штучне регулювання ринку ж є неефективним та не застосовується в європейських країнах», – говорить Інна Іваненко, виконавча директорка благодійного фонду «Пацієнти України».

Вона вказує на важливість паралельного імпорту ліків, який запрацював в Україні цього року, але його слід розширити й на аптечні закупівлі. Паралельний імпорт дозволяє завозити ліки з-за кордону не лише офіційним виробникам, але й фірмам-посередникам, які мають дозвіл. «Механізм паралельного імпорту діє в ЄС понад 20 років, завдяки чому вдалося знизити ціни на ліки на 20%.

Наприклад, у Данії 26% медпрепаратів на ринку складаються з препаратів паралельного імпорту», – додає Інна Іваненко.

В цілому ж, ситуація з цінами на ліки в Україні – це історія про те, як бізнес засунув руку до гаманців українців настільки глибоко, що в це мусить втрутитися влада. А от чи буде результат – залежить від динаміки та якості урядових рішень.

«На думку Всесвітньої організації охорони здоров'я, фармацевтична цінова політика – це набір письмових принципів або вимог щодо управління цінами на фармацевтичну продукцію, узгоджених або прийнятих державною установою (наприклад, урядом), групою закупівельних організацій або окремими службами охорони здоров'я. Споживачі й система охорони здоров'я повинні мати справедливий доступ до фармацевтичних продуктів із гарантованою якістю, що має забезпечувати співвідношення ціна-якість на основі покращених показників здоров'я на рівні населення, а також збереження пропозиції безпеки високоякісної продукції», – нагадує логіку правильної цінової політики Ірина Сенюта, докторка юридичних наук (https://www.volynnews.com/blogs/blog_490/hirka-pihulka-dlia-aptkek-chy-zmenschatsia-tsiny-naliky-pislia-vtruchannia-v/). – 2025. – 13.02).

***

Блог на сайті «Освіа»

Про автора: Дмитро Ламза, директор спеціалізованої школи № 210, м. Київ.

Відмова від золотих і срібних медалей – це стратегічний крок

Освіта – це не просто система оцінок і нагород, а простір для розвитку особистості, критичного мислення та здобуття реальних компетенцій.

Відмова від золотих і срібних медалей – це не формальність, а стратегічний крок до справедливішої освітньої моделі, яка орієнтується на знання та досягнення кожного учня, а не на механічне підрахування балів.

Як директор школи та юрист, я повністю підтримую цю зміну. Вона має не лише освітню, а й юридичну аргументацію, а також відповідає міжнародним стандартам оцінювання в освіті.

Аналізуючи юридичну сторону, бачимо, що законодавство України не містить вимог щодо обов'язкового нагородження випускників медалями.

Водночас, згідно зі статтею 3 Закону України «Про освіту», освіта ґрунтується на принципах

рівного доступу та справедливості. Тобто всі учні мають право на визнання їхніх досягнень без привілеїв для окремих категорій.

Також стаття 6 цього ж закону визначає компетентнісний підхід як основу освіти, а не систему рейтингових нагород.

Нормами статті 50 Закону України «Про повну загальну середню освіту» зазначено, що оцінювання має бути об'єктивним, прозорим та спрямованим на розвиток учня, а не лише на його конкуренцію з іншими.

Важливо сьогодні зробити огляд міжнародного досвід. Під час написання своєї дисертації досконало вивчав досвід багатьох країн. Світові освітні системи також поступово відмовляються від механічних систем нагород.

Фінляндія – країна з однією із найефективніших систем освіти, не використовує загальнонаціональних рейтингів або медалей. Вони зосереджені на розвитку навичок та комфорті учня.

США – у багатьох школах відмовляються від традиційних відзнак, натомість запроваджують системи заохочення персональних досягнень і портфоліо компетенцій.

Німеччина – наголошує на рівності можливостей, тому замість медалей увага зосереджена на сертифікатах про здобуті компетенції та практичних знаннях.

Можу навести багато прикладів, але як директор і юрист, я переконаний, що рішення про скасування медалей – це не втрата, а можливість побудувати крашу та ефективнішу систему оцінювання.

Учень має отримувати визнання за власні знання, навички та реальні досягнення, а не за математичний підрахунок балів у журналі Освіта XXI століття повинна відповідати принципам рівності, справедливості та індивідуального розвитку (<https://osvita.ua/blogs/94077/>). – 2025. – 14.02).

***

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Віталій Кулик, політолог, директор Центру досліджень проблем громадянського суспільства

Пацієнти платитимуть за «реформу Радуцького»?

Верховна Рада ухвалила закон №11493 щодо регулювання фармацевтичного ринку, який мав би знизити ціни на ліки. Проте, замість реальної доступності ліків ми не отримаємо, буде дефіцит життєво необхідних препаратів і ще більш висока вартість лікування. Закон, ухвалений під гаслами «доступні ліки для всіх», фактично обмежує роботу дистриб'юторів та міжнародних виробників, ставлячи під загрозу постачання сотень важливих препаратів в Україну. А це дефіцит ліків та сірій ринок!

У спробі обійти конкурентів в змаганні за вирішення «більш» суспільства, влада, схоже, не врахувала очевидні ризики. Законодавчі зміни, протягнуті комітетом ВР з питань здоров'я нації під керівництвом Михайла Радуцького, загрожують фармацевтичному ринку та безпосередньо позначаються на українцях. І це стане черговим каркаломний політичним провалом для правлячої сили. Впевнений, що Президенту України Володимир Зеленському подавали цю ідею зовсім під іншим соусом і запевнили його, що ліки для пацієнтів стануть доступнішими.

Препарати зникнуть

Головна загроза нового закону – суттєве скорочення асортименту ліків в українських аптеках. Особливо це стосується імпортованих препаратів. Чому? Закон обмежує націнку дистриб'ютора та представництва до 8%, що робить роботу іноземних компаній економічно не вигідною. Це призведе до того, що такі компанії, як Delta Medical, Berlin-Chemie, Heel, змушені будуть залишити український ринок, з аптек зникнуть препарати, у тому числі й для хронічно хворих. Фармацети кажуть, що не буде й таких відомих лікарських засобів, які є чи не в кожній аптечці українців. Наприклад, зникнуть усі відомі «Фервекс», «Дипрелиф», «Фортеза», «Проспан», «Нимесил», «Дексалгин» та багато інших.

Референтне ціноутворення змусить міжнародних виробників, які все ж зможуть залишитися на ринку України, підняти ціни на свої препарати на 40-50%. Причина в тому, що фармкомпанії працюють за єдиними

глобальними стандартами ціноутворення. Якщо в одній країні ціна падає, то вони повинні переглянути вартість у всіх інших державах.

Раніше в Україні ціни на імпортовані препарати знижувалися завдяки маркетинговим угодам, коли виробники давали ритейлу спеціальні знижки. Тепер же ці знижки скасовані, що означає неминуче зростання вартості ліків. Інакше імпортери матимуть колосальні збитки через падіння доходів на значно більших ринках інших країн.

Підвищення цін призведе до того, що багато препаратів просто перестануть купувати, а іноземні виробники, яких і без того залишиться в рази менше на українському ринку, вирішать зовсім припинити їх постачання в Україну.

Що у підсумку отримуємо ми, як клієнти?

▪ Недоступність міжнародних протоколів лікування – багато імпортованих препаратів використовуються для терапії хронічних хвороб, онкологічних захворювань, аутоімунних розладів. Їхнє зникнення означатиме, що українці не зможуть отримувати лікування за міжнародними стандартами.

▪ Згорання соціальних програм – пацієнти з хронічними захворюваннями, які отримують ліки за державними програмами, опиняться в ще гіршій ситуації, адже фінансування не враховує нового зростання цін.

Ще один тривожний аспект – нове регулювання фармацевтичного ринку суперечить директиві ЄС про вільну торгівлю лікарськими засобами. Тобто Україна бере курс на євроінтеграцію, але ухвалює закони, які можуть призвести до торгових обмежень і втрати довіри міжнародних компаній.

(До того ж, запропонований «каталог цін», який має регулювати вартість ліків, наразі залишається незрозумілим навіть для самих авторів реформи. Ідея виглядає красиво на папері, але жоден з опитаних учасників ринку – дистриб'ютори, фармкомпанії, депутати – не розуміють, як вона працюватиме на практиці.

Якщо закон підпише Президент і він набере чинності, Україну очікує реальна фармацевтична криза. Пацієнти зіштовхнуться з дефіцитом, високими цінами та обмеженим вибором ліків. Під виглядом низьких цін

та загравання з електоратом влада отримає проблему. А ми залишимося без ліків... (<https://censor.net/ua/blogs/3536218/verhovna-rada-uhvalila-zakon-11493-schodo-regulyuvannya-farmatsevtichnogo-rinku>). – 2025. – 17.02).

***

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Віталій Кулик, політолог, директор Центру досліджень проблем громадянського суспільства

Зниження цін: Чи вдасться МОЗ та Комітету Радущького виконати завдання Президента?

За останні кілька годин заглибився в цю тему: зв'язався з експертами ринку, переглянув запропоновані владою заходи, проаналізував можливу ефективність змін, роль Комітету ВР з питань здоров'я нації та особисто Михайла Радущького та МОЗ.

Гадаю, що поки не можна стверджувати про те, що регулювання фармацевтичного ринку обов'язково призведе до тотального дефіциту ліків. Ситуація у фармацевтичній галузі неоднозначна та потребує роз'яснень для того, щоб кожен зміг зробити власні висновки.

Почну з передумов для втручання держави у регулювання фармринку. За словами міністра охорони здоров'я Віктора Ляшка, статистика показує, що ринкові механізми не працюють. І саме тому довелося посилити регулювання. Можна по-різному ставитися до МОЗ, але я сам закликав до втручання у цю царину.

Міністр наводить наступні цифри: зростання цін на ліки українського виробництва на 26-131%, націнки за «власні торгові марки» аптечних мереж складають 50-300%. Гадаю, що будь-хто бачить постійне зростання цін в аптеках. Достатньо один раз на рік захворіти і купити препарати від застуди. І ви відчуєте різницю у вартості ліків.

Ще одна причина – високі маркетингові платежі, які аптеки отримують за продаж конкретних ліків. А це призводить до того, що люди купують дорожчий препарат замість дешевшого з тією ж самою діючою речовиною.

Як бачимо, міністр стверджує, що є передумови для зниження цін. Було б учасників ринку бажання. Звісно, що відмовлятися від надприбутків ніхто не захотів навіть під час війни. Півроку консультацій між чиновниками та гравцями ринку нічого не дали. Зокрема і по законопроекті № 11493. Тому державі довелося втручатися.

У цілому, як кажуть мої джерела, механізми для зниження цін декілька разів проговорювалися на зустрічах з бізнесом. Головні зміни наступні:

- врегульовано націнки на лікарські засоби;
- заборонено практику маркетингових платежів (до моменту введення референтних цін);
- відновлено перевірку цін на ліки в аптеках;
- введені референтні ціни, Національний каталог цін.

Ці зміни найближчими днями будуть деталізовані в постановах Уряду. Декілька з них – вже ухвалені.

У цій ситуації, дійсно є сенс ввести певні обмеження. Але такі, які дозволять ринку й надалі працювати. І після закінчення війни, гадаю, ці норми регуляції потрібно скасовувати.

І ось ми підходимо до ключового питання: чи можливий дефіцит ліків після посилення регулювання?

Експерти ринку, з якими мав розмову, стверджують, що ринок ритейлу у нас розвинутий, аптечні мережі конкурують, у нас багато виробників та імпортерів. Вірогідно конкуренція посилиться, дефіциту на полицях в аптеках ніби все ж не буде. Чи ви думаєте, що вимога мати один дешевий препарат в аптеці може призвести до дефіциту ліків?

Щодо тези – іноземні виробники підуть з ринку. Частково, це дійсно може трапитися. Проте, всі зміни торкнуться ринку ліків-генериків (аналогів оригінальних препаратів), а не унікальних, інноваційних ліків. Тож, наприклад, компанія, яка продає ліки для орфанних хворих, повинна не зазнати жодних змін.

І ще одна теза, яку б я в своєму попередньому тексті відкоригував. Я був не зовсім коректний визначаючи реформу на фармринку як

“реформу Радучького”. Я уважно проаналізував заяви президента і новини з Банкової. Тож я б казав не про «реформу Радучького», а про реформу Зеленського. Запит на зниження цін на ліки та їх доступність є однією з “боле́й” суспільства, яке позначається на суспільних настроях. Володимир Зеленський намагається перехопити у критиків цю тему і досить правильно пропонує через державне регулювання утримати доступні для пересічних громадян ціни.

Людам не важливо, в кого і які націнки на ринку. Їм важливо під час війни мати змогу купити доступні та якісні ліки в аптеках (<https://zensor.net/ua/blogs/3536329/znyjennya-tsin-na-liky-chy-vdastsya-moz-ta-komitetu-radutskogo-vykonaty-zavdannya-prezydenta>). – 2025. – 17.02).

***

Блог на сайті «Судово-юридична гаєта»

Про автора: Ілона Милостива, старший юрист АО EQUITY, Максим Салій, радник АО EQUITY

Податковий терор чи справедливість: як бізнес переслідують за «ухилення» від сплати податків

Застосування кримінальної відповідальності за ухилення від сплати податків відповідно до статті 212 КК можливе лише за умови доведення умислу та фактичної несплати податкових зобов'язань.

Кримінальна відповідальність за ухилення від сплати податків відповідно до ст. 212 КК України має свої особливості, зокрема, її застосування можливе лише за умови доведення умислу та фактичної несплати податкових зобов'язань.

Важливим елементом такого правопорушення є встановлення порушення податкового законодавства, що має підтверджуватись виключно узгодженим податковим повідомленням-рішенням, винесеним за результатами податкової перевірки.

Однак у практиці правоохоронних органів дедалі частіше спостерігається використання

різного роду аналітичних довідок та досліджень, які не мають процесуального статусу належного доказу у кримінальних провадженнях про ухилення від сплати податків.

В умовах пильного контролю з боку податкових та правоохоронних органів до бізнесу, питання кваліфікації ухилення від сплати податків та визначення доказової бази набуває особливого значення.

Слід почати з того, що єдиним належним доказом факту наявності податкової заборгованості є узгоджене податкове повідомлення-рішення, прийняте на підставі акту перевірки, яке може бути винесене виключно Державною податковою службою України. Відсутність такого рішення унеможлиблює притягнення особи до кримінальної відповідальності за ухилення від сплати податків.

Так, за змістом ст. 212 КК України відповідальність за ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів, що входять у систему оподаткування, введені в установленому законом порядку і зараховуються до бюджетів чи державних цільових фондів, настає лише у разі, коли це діяння вчинено умисно.

Тобто, кримінальне правопорушення, передбачене статтею 212 КК України є кримінальним правопорушенням з матеріальним складом, для якого обов'язковим є настання суспільно небезпечних наслідків у вигляді фактичного ненадходження до бюджетів чи державних цільових фондів коштів.

Зазначеною статтею передбачено кримінальну відповідальність не за сам факт несплати в установленій строк податків, зборів, інших обов'язкових платежів, а за умисне ухилення від їх сплати.

Разом із тим, згідно з пункту 1.1 статті 1 Податкового кодексу України, Податковий кодекс України регулює відносини, що виникають у сфері справляння податків і зборів, зокрема визначає вичерпний перелік податків та зборів, що справляються в Україні, та порядок їх адміністрування, платників податків та зборів, їх права та обов'язки, компетенцію контролюючих органів,

повноваження і обов'язки їх посадових осіб під час адміністрування податків та зборів, а також відповідальність за порушення податкового законодавства.

Тобто відносини, які є об'єктом злочину, передбаченого статтею 212 Кримінального кодексу України, регулює виключно Податковий кодекс України.

Податковий контроль здійснюється органами, зазначеними у статті 41 ПК України, в межах їх повноважень, встановлених ПК України.

Отже, податковий контроль в Україні здійснюють виключно вищезазнані органи та інших органів податкового контролю законодавством України не передбачено.

Окрім того, в пункті 61.3. статті 61 Податкового кодексу України прямо встановлено заборону органам Служби безпеки України, Національної поліції України, прокуратури, іншим правоохоронним органам та їх службовим (посадовим) особам брати участь у перевірках, що проводяться контролюючими органами, та проводити перевірки суб'єктів підприємницької діяльності з питань оподаткування.

У разі незгоди контролюючих органів із тим, як відповідно до п.54.1 ст.54 ПК України платник податків самостійно обчислював суму податкового зобов'язання та/або пені, яку зазначав у податковій декларації, – податкові органи повинні були провести перевірку та самостійно обрахувати розмір податкового боргу і направити платнику податків вимогу про сплату податкового боргу (за результатами обрахунку та перевірки вже контролюючого органу).

Отже, закон передбачає, що платник податків має право оскаржити податкове рішення в суді, або виконати його в добровільному порядку, і лише за наявності узгодженого ППР може йти мова про притягнення до кримінальної відповідальності.

Разом з тим, частішають випадки коли правоохоронні органи відкривають провадження за фактом ухилення від сплати податків на підставі так званого «аналітичного дослідження» за відсутності будь-яких рішень, або навіть перевірок податкових органів.

Виникає цікава ситуація, коли в податкових органах відсутня інформація про заборгованість зі сплати податків підприємством, податкові перевірки не проводяться, а досудове розслідування щодо підприємства може тривати роками, проводяться обшуки, арештовують рахунки, здійснюються інші слідчі дії, якими фактично блокується господарська діяльність юридичної особи.

Більше того, навіть за великого бажання підприємства сплатити таку заборгованість, що обрахована в «аналітичному продукті», це є неможливим, оскільки в податкових органах такий борг взагалі не обліковується.

Отже, відкриття кримінальних проваджень за ст. 212 КК України за відсутності ППР викликає велике питання в обґрунтованості та цілях їх внесення до ЄРДР взагалі.

Ілюстративним прикладом описаної ситуації можуть слугувати кримінальні провадження № 72022000400000012 та № 62021000000000861 де за відсутності результатів податкових перевірок, лише на підставі «аналітичного продукту» розпочиналося кримінальне переслідування осіб.

Така практика правоохоронних органів є контрпродуктивною. За умови відсутності у суду можливості перевірки допустимості та належності доказів на етапі обрання запобіжного заходу, часто виникають ситуації коли до осіб обираються запобіжні заходи та обмежуються права в кримінальних провадженнях де окрім аналітичних довідок спеціалістів відсутні будь-які інші докази, що в свою чергу виключає можливість притягнення таких осіб до кримінальної відповідальності в цілому.

Варто зазначити, що представників правоохоронних органів не бентежить судова практика, яка підтверджує незаконність їх дій, відкриття таких кримінальних проваджень продовжується та стає частішим.

В даному контексті слід навести висновки Верховного суду викладені в постанові від 18.01.2022 у справі № 711/1481/20 провадження № 51-4897км21: «якщо сторона обвинувачення не спростувала версії сторони захисту про те, що обвинувачені особи діяли

добросовісно в податкових взаємовідносинах і не вчиняли жодних дій, спрямованих на умисне введення в оману податкових органів щодо своїх зобов'язань зі сплати податку, то за таких обставин не можна вважати, що сторона обвинувачення довела поза розумним сумнівом умисел осіб на ухилення від сплати податків».

У постанові Пленуму Верховного Суду України № 15 від 08.10.2004 «Про деякі питання застосування законодавства про відповідальність за ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів» п. 3 зазначається, що за змістом ст. 212 КК України відповідальність за ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів, що входять у систему оподаткування, введені в установленому законом порядку і зараховуються до бюджетів чи державних цільових фондів, настає лише в разі, коли це діяння вчинено умисно. Мотив для кваліфікації останнього значення не має.

Однак, незважаючи на викладене, правоохоронці все частіше залучають на допомогу різних «спеціалістів», висновками яких навіть обґрунтовують підозри за ст. 212 КК України.

При цьому, відповідно до ч. 2 ст. 71 КПК України спеціаліст може бути залучений для надання безпосередньої технічної допомоги (фотографування, складення схем, планів, креслень, відбір зразків для проведення експертизи тощо) сторонами кримінального провадження під час досудового розслідування і судом під час судового розгляду, а також для надання довідок, висновків та інших документів у випадках, передбачених пунктами 7, 8, 9 частини четвертої цієї статті.

Водночас, у своїх висновках експерти часто надають відповіді на питання, які мають безпосереднє значення для надання висновку щодо наявності або відсутності складу кримінального правопорушення та не носять характеру технічної допомоги.

Разом з тим, аналітичні довідки чи висновки експертів не утворюють обов'язку зі сплати податку, а отже не можуть бути доказом ухилення від сплати податків.

Вказане узгоджується з висновками Верховного Суду у постанові від 12.04.2020 у

справі №160/93/19, де Верховний Суд вказав на те, що будь-яка податкова інформація, наявна в інформаційно-аналітичних базах не є належним доказом в розумінні процесуального закону.

У вироку Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду від 11 серпня 2023 року у справі № 991/7639/21 зазначено:

«В матеріалах кримінального провадження містяться висновок головного державного фінансового інспектора Північно-Східного офісу Держаудитслужби ОСОБА_26 від 29 березня 2021 року, висновок спеціаліста-бухгалтера ОСОБА_25 від 23 серпня 2018 року. (...)

Положення ч. 1 ст. 71 КПК встановлюють, що спеціалістом у кримінальному провадженні є особа, яка володіє спеціальними знаннями та навичками і може надавати консультації та висновки під час досудового розслідування і судового розгляду з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок.

У ч. 2 ст. 71 КПК законодавець вказує на мету залучення спеціаліста – надання безпосередньої технічної допомоги, та наводить форми, в яких така технічна допомога може виражатись: фотографування, складення схем, планів, креслень, відбір зразків для проведення експертизи тощо.

Отже, законодавець визначив обсяг повноважень спеціаліста на відповідній стадії здійснення кримінального провадження та встановив форму, в якій такі повноваження ним реалізуються. (...)

У свою чергу, визначення розміру матеріальних збитків, є виключною компетенцією експерта, що імперативно закріплено у п. 6 ч. 2 ст. 242 КПК.

Наведене дозволяє дійти до висновку, що спеціаліст у кримінальному провадженні не наділений повноваженнями проводити дослідження з метою надання правової оцінки встановлених обставин, а також правом визначати розмір майнової шкоди, заподіяної кримінальним правопорушенням. (...)"

Крім того, слід звернути увагу на правовий висновок Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду у справі № 200/675/21-а, закріплений в

Постанові від 24 червня 2021 року у справі про оскарження висновку аналітичного дослідження платником податків, згідно якого, факти викладені в Аналітичному висновку за наслідками перевірки, є відображенням дій працівників податкових органів і самі по собі не породжують правових наслідків для платника податків, а такий висновок відповідно, не порушує прав останнього.

Окреме питання часто викликає якість самого аналітичного висновку, оскільки такі «дослідження» іноді проводять взагалі за відсутності належної документації, з використанням аналітичних баз.

Разом з тим, будь-яка податкова інформація, що наявна в інформаційно-аналітичних базах відносно контрагентів суб'єкта господарювання по ланцюгах постачання, а також податкова інформація, надана іншими контролюючими органами, носить виключно інформативний характер та не є належним доказом в розумінні процесуального Закону (постанова Верховного суду від 20.03.2018 у справі №804/939/16, постанова Верховного суду від 04.01.2024 у справі № 120/9359/21-а).

Будь-яке автоматизоване співставлення, чи дані отримані з автоматизованих систем контролюючого органу не є належними доказами в розумінні процесуального Закону, оскільки, автоматизоване співставлення, зокрема задекларованих податкових зобов'язань та податкового кредиту, не віднесено до засобів перевірки правильності та повноти визначення таких податкових зобов'язань, а тому здобуті таким чином докази не можуть визнаватись належними (Постанова ВС від 27.02.2018 р. у справі № 811/2154/13-а).

За таких обставин Аналітичний висновок не породжує правових наслідків для платника податків, тобто не змінює стану його суб'єктивних прав та не створює жодних додаткових обов'язків для платника податків, а отже не порушує його права, чинне законодавство передбачає правові підстави для проведення такого аналітичного дослідження фінансово – господарської діяльності платників податків.

Отже, фактичні дані, як докази, закріплені у висновку аналітичного дослідження, є

недопустимими відповідно до положення ст.86 КПК України та неналежними відповідно до положення ст.85 КПК України, а тому, такі фактичні дані які у ньому містяться не є підтвердженням наявності обґрунтованої підозри у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ст. 212 КК України.

Непоодинокими також є випадки, коли вже згадані вище висновки спеціаліста правоохоронні органи «посилюють» економічною експертизою.

При цьому, експертам надаються не податкові чи фінансові документи, а уже сформовані висновки «спеціаліста», завданням експерта є лише перевірити, чи вірних висновків дійшли спеціалісти.

Разом з тим, такі експертні висновки порушують вимоги Закону України «Про судову експертизу», оскільки аналітична довідка не є документом, який відображає данні податкового контролю чи фінансової звітності, а отже може бути підставою для проведення економічної експертизи.

Таким чином, аналітичні дослідження, що не є висновками експертів у розумінні ст. 102-103 КПК України, не можуть слугувати доказами у кримінальних провадженнях щодо ухилення від сплати податків. Вони не створюють податкових зобов'язань і не можуть бути підставою для кримінального переслідування.

Узгоджене податкове повідомлення-рішення – ключовий доказ. Без наявності такого документа, прийнятого за результатами податкової перевірки, притягнення до кримінальної відповідальності неможливе.

Роль правоохоронних органів має відповідати закону. Відкриття кримінальних проваджень без відповідних рішень податкових органів суперечить нормам Податкового та Кримінального кодексів України.

Дотримання прав платників податків є ключовим. Оскарження податкових рішень та забезпечення прозорості процесу є важливими для захисту прав суб'єктів господарювання.

Судова практика підтверджує, що докази повинні відповідати критеріям належності, допустимості та достовірності, чого

аналітичні дослідження у більшості випадків не забезпечують (<https://sud.ua/uk/news/blog/323546-nalogovyy-terror-ili-spravedlivost-kak-biznes-presleduyut-za-uklonenie-ot-uplaty-nalogov>). – 2025. – 18.02).

***

Блог на сайті «Lb.ua»

Про автора: Ольга Маджумдар, журналістка Центру прав людини ZMINA, Центр прав людини ZMINA

Чому вступ до ЄС – шанс для людей з інвалідністю на краще життя

В Україні офіційно 3 мільйони людей з інвалідністю. Ця колосальна цифра зростає через російську агресію в Україні. Нам не вдасться й надалі закривати очі на проблеми людей з інвалідністю, хоч багато хто звик не помічати цих співгромадян.

Найгірше, що «невидимими» є десятки тисяч дорослих людей, які отримують догляд у інтернатних закладах. Люди з інвалідністю проживають своє життя в інтернатах, де по суті залежать від персоналу, не мають вибору, що їсти, як проводити дозвілля, куди ходити. Люди у таких закладах не мають приватного простору, їхні права нерідко порушують. Правозахисники прирівнюють інтернати до місць несвободи, адже людина роками перебуває під опікою держави.

Відмова від інтернатних закладів та перехід до системи підтримки проживання людей з інвалідністю у громадах є однією з вимог щодо вступу України до Європейського Союзу. Зокрема, у 2022 році Комітет ООН з прав осіб з інвалідністю ухвалив Рекомендації щодо деінституалізації, у яких державам-учасницям радять позбутися всіх форм інтернатних закладів.

Перейти від інституційного догляду у сфері психічного здоров'я до служб підтримки у громаді рекомендувала і Європейська комісія в документі «Союз рівності: стратегія з питань інвалідності на 2021–2030» для країн ЄС.

У грудні 2024 року український уряд ухвалив Стратегію реформування інтернатних,

психоневрологічних закладів для дорослих до 2034 року. Цей документ передбачає, що для людей з інвалідністю будуть створені умови для незалежного проживання в громадах. Йдеться про розвиток системи надання соціальних, медичних, освітніх послуг. Люди з інвалідністю житимуть окремо та зможуть інтегруватися у соціальне та економічне життя – ходитимуть у магазини, працюватимуть, спілкуватимуться з людьми на вулицях, обиратимуть, як проводити дозвілля.

Громадські організації, які займаються допомогою людям з інвалідністю, застерігають: спершу треба буде провести роботу з населенням. Адже вже зараз деякі мешканці у громадах висловлюють острах, що люди з ментальною інвалідністю можуть нести загрозу. Тож, з одного боку, людям треба буде пояснювати, що це не так, а з іншого – оцінити, хто з тих, хто проживає в інтернатах, зможе перейти на незалежне проживання у громадах.

З мого досвіду, однією з причин стигматизації щодо людей з ментальною інвалідністю є відсутність взаємодії з ними. Бо якщо люди закриті у закладах і «невидимі», то автоматично щодо них виникають стереотипи. Наприклад, у Києві психоневрологічний інтернат для чоловіків кілька років тому огородили триметровим бетонним парканом. Тепер ні мешканці мікрорайону, ні мешканці інтернату не бачать одне одного. Раніше паркан був «прозорим». Чоловіки з інвалідністю підходили до нього зсередини, могли розмовляти із перехожими, а ті пригощали їх чимось, ділились цигарками. Що спонукало адміністрацію закладу закрити цю взаємодію зі світом, невідомо. Але тепер чоловіки з інвалідністю стали повністю «невидимими» для жителів району.

Водночас видимість людей з ментальною інвалідністю розвіює стереотипи про їхню небезпечність для оточуючих. Моє дитинство пройшло у селищі міського типу на Вінниччині, де на ближніх вулицях проживали юнаки з ментальною інвалідністю. Вони ходили вулицями, здоровались із людьми, цікавилися справами. Їх ніхто не боявся, бо їх знали – вони були видимі.

Один із цих хлопців жив у сім'ї своєї мачухи, яка забрала його з інтернату. Він няньчив молодших дітей у родині, допомагав у господарстві. Ходив вулицями селища збирати горіхи, які сипалися восени за парканами у людей. Він помер дорослим від ускладнень коронавірусу. Я пам'ятаю його за усмішкою, з якою щоразу гукав «Як справи?» з іншого краю вулиці. Цей чоловік був частиною громади і прожив значно краще життя, ніж якби йому довелося існувати в інтернаті.

Попри складний для України період, у який запроваджується реформа інтернатів, маю велику надію, що завдяки євроінтеграції люди з інвалідністю, які були змушені перебувати в інтернатах, все ж отримають можливість жити самостійно у громадах (https://lb.ua/blog/zmina/661702_chomu_vstup_ies-shans_lyudey_z.html). – 2025. – 20.02).

***

Блог на сайті «Lb.ua»

Про автора: Євгенія Безугла, лікар-невропатолог, менеджер проекту з телемедицини Програми охорони здоров'я МБФ «Карітас України»

Порятунок під час епідемій і не лише: чому важлива телемедицина в Україні

Телемедицина в Україні з'явилася у відповідь на виклики часу, зокрема на потребу забезпечити якісну меддопомогу людям, у яких є логістичні проблеми: географічні, проблеми, пов'язані зі здоров'ям.

Перший крок у напрямку телемедицини Україна зробила ще у 2007 році, коли був створений Державний клінічний науково-практичний центр телемедицини МОЗ. На той час це була новаторська ініціатива, яка заклала основи для подальшого розвитку цього напрямку.

Проте тоді телемедицина сприймалася радше як додаткова функція, ніж як необхідність. Зміни почалися у 2015 році, коли МОЗ України затвердило нормативні документи, що регулюють застосування телемедицини в охороні здоров'я. Наказ №681 став тим

документом, який формально ввів телемедицину до офіційного медичного простору. Відтоді цей напрям почав розвиватися стрімкіше.

2017 рік став знаковим завдяки запуску електронної системи охорони здоров'я. Ця система відкрила нові можливості для взаємодії пацієнтів і медичних працівників, зокрема через впровадження електронних медичних карток, рецептів та інших сервісів.

Але прорив відбувся у 2018 році. Тоді Верховна Рада України ухвалила Закон «Про підвищення доступності та якості медичного обслуговування у сільській місцевості».

Стаття 4 цього закону прямо передбачає впровадження сучасних технологій, зокрема телемедицини. Відтепер навіть жителі сіл, де до найближчої лікарні годинами добиратися, отримали змогу отримувати консультації від лікарів.

Ще одна важлива подія сталася у 2021 році, коли МОЗ України наказом №1066 дозволило видавати медичні висновки тимчасової непрацездатності без огляду пацієнта, лише на підставі телемедичних консультацій. Це порятунок під час епідемій, коли особистий візит до лікаря іноді небажаний або навіть неможливий.

У 2023 році Україна затвердила Стратегію розбудови телемедицини, що стала основою для подальшого впровадження інновацій. Саме ця стратегія – дороговказ для багатьох організацій, серед яких і Карітас України.

Карітас активно долучився до цього процесу, створюючи телемедичні сервіси в своїй мережі медцентрів. Уже два з десяти центрів працюють над впровадженням телемедицини, і до кінця лютого 2025 року планується надати 630 телемедичних консультацій у Харківському, Полтавському та Дніпропетровському регіонах.

Чому це важливо? Бо телемедицина відповідає потребам сучасного суспільства. Вона заощаджує час, дозволяє швидко отримати кваліфіковану допомогу та робить медицину доступною для всіх, так підтримуючи шлях суспільства до безбар'єрності.

Колись візит до лікаря був подією. Потрібно було записатися на прийом, дістатися лікарні, витратити час у черзі, а потім іще чекати

результатів аналізів чи обстежень. Сьогодні медицина стає все ближчою, буквально на відстані кількох кліків.

Уявіть звичайний день. Ви на роботі, і раптом починає боліти голова, підвищується температура. Під час епідемії до лікаря можна не їхати. Ви відкриваєте мобільний застосунок, записуєтесь на консультацію і вже за 10 хвилин спілкуєтесь із лікарем через відеозв'язок. Він уточнює ваші симптоми, аналізує вашу історію хвороби (яка вже зберігається в електронній системі) і виписує електронний рецепт та медичний висновок про тимчасову непрацездатність на 5 днів (за потребою). Без черг, без нервів – і ліки вже чекають на вас у найближчій аптеці.

Чому це корисно?

1. Економія часу. Вам не потрібно їхати в лікарню, брати вихідний, стояти в черзі. Усе вирішується онлайн.

2. Доступність. Особливо важливо для мешканців віддалених сіл або районів, де немає лікарів.

3. Можливість отримати альтернативну думку. Ви можете консультиватися з фахівцями з іншого міста чи навіть країни.

4. Екстрені поради. У випадках, коли діяти потрібно швидко, телемедицина може врятувати здоров'я або навіть життя.

Для лікарів телемедицина – це можливість працювати ефективніше. Вони можуть швидко реагувати на запити пацієнтів, обмінюватися інформацією з колегами, проводити консилиуми. До того ж, це допомагає уникнути перевантаження лікарень: багато питань можна вирішити дистанційно, залишаючи більше часу для тих, хто справді потребує особистого прийому.

Це широкий спектр можливостей: від електронних рецептів до дистанційного моніторингу стану пацієнтів. Зокрема, сучасне обладнання дозволяє проводити:

Аускультацию (прослуховування легень чи серця);

Пульсоксиметрію (вимірювання рівня насиченості киснем крові);

Дерматологічні дослідження (наприклад, оцінка родимок).

Навіть операції тепер можуть проводитися з використанням телемедичних технологій. Уявіть, як лікар у віддаленому регіоні отримує консультацію під час операції від провідного спеціаліста з Києва. Це заощаджує час і ресурси.

Навіть звичайний похід за довідкою тепер можна зробити онлайн.

Ви записали дитину в садочок, але потрібна довідка про стан здоров'я. Телемедицина дозволяє швидко отримати консультацію і необхідний документ.

У вас закінчилися ліки, але для нового рецепта потрібна консультація лікаря. Замість візиту до клініки, ви отримуєте рецепт через застосунок.

Потрібна консультація вузького спеціаліста, але до нього черга на місяці. Телемедицина дає можливість звернутися до лікаря з іншого міста чи навіть країни.

Телемедицина стала рятівним кругом для українців, особливо у зонах бойових дій. В умовах обмеженого доступу до медичної допомоги через брак кадрів і небезпеку пересування, телемедицина забезпечує:

Швидке консультивання;

Психологічну підтримку;

Моніторинг стану пацієнтів із хронічними захворюваннями.

Це також важливий інструмент для розвитку паліативної допомоги та програм догляду вдома.

Телемедицина значно розширює доступ до меддопомоги, особливо для мешканців віддалених і прифронтових територій, маломобільних людей, громадян, які перебувають в евакуації за кордоном.

Що далі?

На нещодавньому eHealth Summit 2024 анонсували нові кроки у розвитку телемедицини в Україні. Серед них – створення електронного кабінету пацієнта та єдиної амбулаторної картки. Це значно спростить взаємодію між лікарем і пацієнтом, зробивши медичну допомогу ще доступнішою.

Телемедицина не стоїть на місці. У майбутньому нас чекає ще більше інновацій: від роботів-асистентів до систем штучного інтелекту, які допоможуть лікарям ставити

діагнози ще точніше. Уже зараз є можливості дистанційно контролювати стан здоров'я за допомогою спеціальних пристроїв: вимірювати тиск, рівень цукру чи навіть знімати ЕКГ. Лікар у вашій кишені – це не фантастика, це сьогодення. Це майбутнє, яке вже настало, і яке ми маємо продовжувати розвивати задля здоров'я кожного з нас (https://lb.ua/blog/yevheniia_bezuhla/661946_poryatunok_pid_chas_epidemiya_i_lishe.html). – 2025. – 22.02).

***

Блог на сайті «Zaxid.Net»

Про автора: Юлія Бабина, Начальниця Західного міжрегіонального управління Міністерства юстиції

Як перевірити себе в єдиному реєстрі боржників і уникнути проблем

Пояснення юристів

Чи траплялося вам несподівано дізнатися, що ви – боржник? Або, можливо, ви хочете впевнитися, що не маєте жодних боргових зобов'язань перед державою? В Україні для цього існує спеціальна база даних – Єдиний реєстр боржників. Давайте розберемося, що це таке, хто туди потрапляє і як перевірити себе у списках боржників.

Що таке Єдиний реєстр боржників?

Єдиний реєстр боржників – онлайн база даних про боржників, що ведеться з метою оприлюднення в режимі реального часу інформації про невиконані майнові зобов'язання боржників для запобігання відчуженню боржниками майна.

Хто вносить дані в Єдиний реєстр боржників?

Дані в Єдиний реєстр боржників можуть вносити тільки приватний або державний виконавець, який відповідає за дане виконавче провадження.

Хто потрапляє в реєстр боржників?

До реєстру можуть бути внесені особи, які мають заборгованість за такими видами зобов'язань:

Невиконані рішення судів, несплачені адміністративні штрафи та інші борги.

Кредитні борги – несплачені кредити перед банками та іншими фінансовими установами.

Аліментні зобов'язання – заборгованість зі сплати аліментів понад 3 місяці.

Комунальні послуги – борги за електроенергію, воду, газ тощо.

Податкові борги – несплачені податки, штрафи чи пені.

Скільки часу потрібно, щоб потрапити в реєстр?

Внесення до реєстру відбувається після відкриття виконавчого провадження.

Які відомості містить Єдиний реєстр боржників?

Єдиний реєстр боржників містить такі відомості:

1. Прізвище, ім'я, по батькові (за наявності), дата народження боржника – фізичної особи або найменування, ідентифікаційний код юридичної особи у Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань боржника – юридичної особи;

2. Найменування органу або прізвище, ім'я, по батькові та посада посадової особи, яка видала виконавчий документ;

3. Найменування органу державної виконавчої служби або прізвище, ім'я, по батькові приватного виконавця, номер засобу зв'язку та адреса електронної пошти виконавця;

4. Номер виконавчого провадження;

5. Категорія стягнення (аліменти, штраф тощо).

Чи є певні обмеження, якщо ти потрапив в реєстр боржників?

Так, для боржників, які занесені до реєстру, діють певні обмеження:

заборона нотаріусам на здійснення угод (продаж, купівля тощо);

заборона перереєстрації транспортних засобів в сервісних центрах;

заборона на виїзд за кордон неплатникам аліментів;

банки можуть заблокувати на підставі постанови виконавця ваші поточні рахунки та списати з них борги на підставі платіжної вимоги.

Куди звернутися, щоб видалити дані з реєстру боржників?

Щоб відомості про боржника зникли з реєстру, необхідне закінчення виконавчого провадження в зв'язку з фактичним виконанням рішення. Найшвидший спосіб – погасити борг і звернутися до виконавця.

Як перевірити себе в реєстрі боржників?

Перевірити наявність свого прізвища у реєстрі боржників можна абсолютно безкоштовно онлайн. Для цього потрібно:

Крок 1. Перейти на сайт Міністерства юстиції України.

Крок 2. Ввести свої дані – ім'я, прізвище, по батькові (за наявності), реєстраційний номер облікової картки платника податків особи та дата народження.

Крок 3. Отримати результат – система покаже, чи є ви у списку боржників і за якими виконавчими провадженнями.

Знайти юридичну особу в реєстрі боржників також не складно – потрібно ввести код ЄДРПОУ (https://zaxid.net/borzchnik_chi_ni_yak_pereviriti_sebe_v_yedinomu_reyestri_borzchnikiv_i_uniknuti_problem_n1604876). – 2025. – 27.02).

***

Блог на сайті «Освіта»

Про автора: Євген Ніколаєв, кандидат економічних наук, заступник директора Академії вчительства Каразінського університету

Кейс порядків присвоєння професійних кваліфікацій у вишах

Нещодавно мені по роботі трапилося поцікавитися досвідом наших університетів у питанні присудження випускникам професійних кваліфікацій. Нагадаю, що всім випускникам присвоюється освітня кваліфікація бакалавра чи магістра. А крім того, за певних умов студент може отримати у своєму дипломі запис про здобуту професійну кваліфікацію енергетичного аудитора будівель чи лікаря ветеринарної медицини.

Оці особливі умови здобуття профкваліфікації мене й зацікавили. Їх треба шукати в описах конкретних освітніх програм,

а крім того – у затверджених закладами вищої освіти документах з назвою «Порядок присвоєння професійних кваліфікацій», «Положення про здобуття і присвоєння професійних кваліфікацій» чи подібне.

Інтернет-пошук допоміг мені зібрати кілька таких документів, розміщених на сайтах українських закладів вищої освіти. Виявилось, що у своїй більшості ці порядки та положення нові, прийняті у 2024–2025 роках, і лише кілька з них датовані початком 2020-х.

Як з'ясувалось, знайдені мною порядки ілюструють наявну проблему у практиці підготовки й затвердження деяких документів вишів. А саме, існує поширений варіант тексту порядку присвоєння професійних кваліфікацій, який з незначними змінами затверджено кількома різними університетами (не всіма!) як власний внутрішній документ.

Це було би очікувано, якби існував офіційно розроблений Міносвіти, Національним агентством кваліфікацій чи якимось іншим органом рекомендований університетам типовий порядок (зразок чи шаблон подібного документа). Однак офіційного типового положення на цю тему немає.

Маю деякі питання до цього популярного серед частини українських університетів тексту, що регламентує підстави і процедури присвоєння професійних кваліфікацій здобувачам вищої освіти. Далі узагальнено називатиму цей текст «порядками».

Варто почати з того, що порядки включають до свого переліку вживаних термінів таке визначення, цитую: «принцип валідності – принцип забезпечення відповідності оцінюваних результатів навчання вимогам, визначеним у професійному стандарті».

Мені це формулювання видається туманним, оскільки під валідністю в оцінюванні студентів зазвичай розуміють ступінь, у якому певний інструмент оцінювання вимірює саме те, що він має вимірювати. Це характеристика не результатів навчання, а методів, які використовуються для їх оцінювання (тестів, задач, есе тощо).

Некоректно сформульовано окрему норму оглянутих порядків, де вживається цей

термін: «Валідність цілей освітньої програми компетентностям професійного стандарту демонструється розробниками у відповідній матриці освітньої програми».

По-перше, напевно, автори хотіли сказати не «валідність», а «відповідність» цілей компетентностям?

По-друге, цілі освітньої програми формулюються кількома загальними реченнями, їх вкрай складно співставити з деталізованим переліком компетентностей. Відповідати компетентностям професійного стандарту мають не цілі програми, а, як цього вимагає законодавство, визначені в освітній програмі компетентності й результати навчання.

Порядкам властиве багатослів'я, наприклад, коли в них продубльовано велику кількість термінів з законів України або детально описано, що для опанування професійних компетентностей студенти навчаються. Складно зрозуміти, для чого цій доволі самоочевидній констатації присвячувати два абзаци документа.

З іншого боку, порядки не містять детального опису того ключового питання, заради якого вони приймаються: умови, покрокові процедури, особливості, порядок дій з оцінювання результатів навчання і здобутих компетентностей студента для присвоєння йому професійної кваліфікації.

Точніше, не так. Порядки містять певну процедуру: вони вказують, що професійна кваліфікація присвоюється студентам за результатами їх атестації, і відсилають до іншого внутрішнього документа університету, яким регламентуються атестаційні процедури. От тільки чи коректно поєднувати в одному процесі присвоєння кваліфікацій професійної та освітньої?

Принаймні Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти так не вважає.

Наприкінці 2024 року Нацагентство провело вебінар, присвячений присвоєнню професійних кваліфікацій випускникам закладів вищої освіти (додаю покликання на відеозапис вебінару і лаконічний конспект його ключових тез), і оновило свої рекомендації з питань оцінювання освітніх програм під

час їх акредитації (професійним стандартам і кваліфікаціям у цій публікації присвячені сторінки 11–13).

На думку Нацагентства, здобуття професійної кваліфікації не може бути автоматичним наслідком атестації і завершення навчання за освітньою програмою. Підставою для присвоєння профкваліфікації має бути навчання і проведення окремих процедур оцінювання студента саме з тих компетентностей, що визначені професійним стандартом.

Тоді як чимала частина порядків, навпаки, на сьогодні передбачає автоматичне присвоєння профкваліфікацій усім випускникам. Отже, ці документи імовірно потребуватимуть змін.

Мене не надихає ділова культура, за якої документи готуються в спосіб недостатньо вдумливого плагіату. Цим університети засвідчують байдужість до їхнього змісту, неврахування базованих на наявному досвіді рекомендацій та, отже, відсутність наміру ними керуватися у практичній діяльності.

Я хочу бачити внутрішньоуніверситетські документи, які віддзеркалюють обговорені та прийняті їхніми академічними спільнотами рішення з питань, яким присвячені ці документи.

Чи побачимо результати таких обговорень при оновленні університетами згаданих порядків, зокрема у межах їх узгодження із вищенаведеною позицією Нацагентства? А чи знову з'явиться «типовий текст», який скопіаститься в документи різних закладів вищої освіти зі схожими назвами?

Додаю за цим посиланням копію проаналізованих документів різних закладів вищої освіти, у яких наявні згадувані у цій мінірозвідці проблеми (<https://osvita.ua/blogs/94091/>). – 2025. – 17.02).

***

Блог на сайті «Освіта»

Про автора: Сергій Захарін, державний секретар Міністерства освіти і науки України (2021–2023), доктор економічних наук, професор.

МОН за останні пів року отримало вже шість «двійок»

В інформаційному просторі почастишали повідомлення, що роботу Міністерства освіти і науки України за окремими напрямками визнано або незадовільною, або навіть «катастрофічною». Автор цих рядків нарахував вже шість «двійок» – саме так різні компетентні державні органи оцінили результативність роботи Міністерства. Незаангажовані спостерігачі ставлять просте запитання: і що далі?

Але спочатку давайте згадаємо – про які саме «двійки» йдеться?

«Двійка» № 1

22 жовтня 2024 року Комітет Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій розглядав питання «Про стан забезпечення підручниками та навчальними посібниками закладів загальної середньої освіти у 2024/25 навчальному році». За наслідками розгляду ухвалено рішення, в пункті 3 якого сказано: «... визнати роботу Міністерства освіти і науки України в частині забезпечення підручниками та навчальними посібниками системи загальної середньої освіти незадовільною...» (протокол № 158).

Підставою для такого рішення стали загальновідомі проблеми «щодо забезпечення підручниками та навчальними посібниками шкіл, які набули системного характеру, призвели до затримки доставки підручників до шкіл... та потенційно можуть призвести до зриву доставки підручників та посібників у наступному навчальному році».

Окрім того, констатується «несвоечасність доставки підручників безпосередньо до шкіл, у тому числі навчальної літератури для дітей з порушенням зору та дітей з навчанням мовами національних меншин». Депутати відзначили відсутність «належних механізмів забезпечення підручниками та посібниками українських дітей, які перебувають за кордоном».

Нарешті, було встановлено «порушення вимог чинного законодавства в частині запровадження інтерактивного електронного додатку до підручника та обов'язкової апробації навчальної літератури, закупівля якої

здійснюється за кошти державного бюджету». Докладніше за посиланням.

«Двійка» № 2

28 листопада 2024 року на сайті Рахункової палати України оприлюднено шокуючий висновок: «Управлінська діяльність Міністерства освіти і науки у процесі реформування виявилася малопродуктивною, а через слабку комунікацію зі стейкхолдерами процеси реформування мережі закладів вищої освіти не отримали підтримки та навіть спричинили спротив у освітньому середовищі... Через нормативну невизначеність механізмів системного реформування мережі ЗВО пропозиції щодо реорганізації закладів формувалися МОН суб'єктивно...».

Загалом аудитом встановлено, що рішення про реорганізацію приймалися за пропозиціями МОН без донесення належного обґрунтування до колективів ЗВО та студентства. Відповідні обговорення практично не проводилося, а результати проведених – не враховувалися. Докладніше за посиланням.

«Двійка» № 3

13 грудня 2024 року на сайті Національного агентства з питань запобігання корупції (НАЗК) розміщено повідомлення, що НАЗК завершило планову перевірку організації роботи щодо запобігання та виявлення корупції у діяльності закладів Міністерства освіти і науки України. «Основний виклик, який, на думку агентства, стоїть перед керівництвом МОН – охопити антикорупційною політикою та заходами запобігання корупції не лише діяльність самого міністерства, а й підпорядкованих йому підприємств, установ та організацій, у першу чергу закладів освіти», – зазначив голова НАЗК Віктор Павлушик.

За наслідками перевірки вказано на корупційні ризики, пов'язані, зокрема, зі створенням керівниками закладів вищої освіти фіктивних підстав для відстрочки від мобілізації, а також на неефективне використання закріпленого майна, незаконне відчуження майна, маніпуляції з орендою та інші. Докладніше за посиланням.

«Двійка» № 4

15 січня 2025 року Комітет Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій

розглядав питання «Про виконання рішення Комітету від 10 грудня 2024 року щодо стану підготовки підзаконних нормативно-правових актів на виконання Закону України «Про дошкільну освіту» від 06.06.2024 р. № 3788-IX». За наслідками розгляду ухвалено рішення, в пункті 1 якого сказано: «Визнати незадовільною роботу Міністерства освіти і науки України щодо забезпечення вчасності підготовки підзаконних нормативно-правових актів на виконання Закону України «Про дошкільну освіту» від 06.06.2024 р. № 3788-IX».

Згідно позиції народного депутата Володимира Воронова, збій у застосуванні нового закону відбувається на тлі відсутності критичних нормативно-правових актів, за підготовку яких несе відповідальність саме Міністерство освіти і науки. Зокрема, для повноцінного впровадження нових норм закону необхідно було оновити або підготувати 44 нормативно-правові акти. Водночас за сім місяців з часу підписання закону в липні 2024 року ухвалено лише два документи. Наразі працівники дитсадків стикаються з проблемами обчислення заробітної плати. Докладніше за посиланням.

«Двійка» № 5

22 січня 2025 року Комітет Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій розглядав питання «Про стан та проблеми використання у 2024 році субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам за напрямами». За наслідками розгляду ухвалено рішення, в пункті 3 якого сказано: «... визнати роботу Міністерства освіти і науки України у 2024 році в частині здійснення заходів щодо ефективного використання коштів субвенцій з державного бюджету місцевим бюджетам за напрямами незадовільною» (протокол № 164).

Депутати встановили «критичні показники» рівня використання коштів деяких субвенцій. Зокрема, йдеться про субвенції на облаштування безпечних умов у закладах, що надають загальну середню освіту (54,2%), придбання, обладнання, створення та модернізацію (проведення реконструкції та капітального ремонту) їдалень (харчоблоків) закладів загальної середньої освіти (63,3%),

забезпечення якісної, сучасної та доступної загальної середньої освіти «Нова українська школа» в частині підвищення кваліфікації вчителів (52,7%).

Також незначним є рівень використання освітньої субвенції на здійснення заходів із забезпечення викладання навчального предмета «Захист України» – для закупівлі засобів навчання, мультимедійного та комп'ютерного обладнання «Захист України» було освоєно 58% передбачених коштів, а на підвищення кваліфікації педагогічних працівників предмета «Захист України» – 9,1%. Докладніше за посиланням.

«Двійка» № 6

13 лютого 2025 року з'явилося повідомлення, що електронна петиція про скасування наказу МОН України від 02.08.2024 року № 1093 «Про затвердження рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання» набрала 25 тисяч голосів. За твердженням автора петиції, «... рекомендації зовсім не сприяють покращенню якості освітнього процесу, а тільки створюють додаткове бюрократичне навантаження для вчителів».

Окрім того, текст петиції містить пропозицію щодо перегляду підходу до оцінювання результатів навчання в загальній середній освіті і напрацювання простих та ефективних методів оцінювання.

Згідно з опитуванням, 97% респондентів (усього у голосуванні взяло участь понад 11,5 тисяч осіб) вважають, що рівневе оцінювання НУШ за групами результатів не покращує якості освіти в школах. Докладніше за посиланням.

Деякі узагальнення

Отже, виходячи з написаного, можна констатувати, що протягом останніх місяців робота Міністерства освіти і науки визнана незадовільною за такими напрямами:

- модернізація мережі закладів вищої освіти;
- антикорупційна діяльність;
- реформа дошкільної освіти;
- адміністрування освітніх субвенцій;
- забезпечення шкіл навчальною літературою;
- методичне забезпечення у сфері середньої освіти.

Натомість – давайте будемо відвертими – ці невітні результати для широкого освітнього загалу не стали сенсацією.

«Результативність державного управління у сфері освіти у 2023 році є значно нижчою, аніж у попередні роки», – саме такий висновок наведено у публікації автора цих рядків, яка була оприлюднена ще у листопаді 2023 року.

Окремі невітні тенденції також викладено у матеріалі «Міністр освіти і науки Оксен Лісовий: 500 днів на посаді», який оприлюднений 06 серпня 2024 року.

Вже давно було зрозуміло: освітнє відомство працює, на жаль, з недостатньою результативністю. І це не оціночне судження, а чіткий висновок, який спирається на факти, об'єктивні дані і статистику.

За допомогою об'єктивних розрахунків та формальної логіки було доведено, що галаслива рекламно-інформаційна кампанія, яка супроводжує так звані «освітні ініціативи», не відображається у абсолютному показнику ухвалених нормативно-правових актів. Іншими словами, ефективних освітніх реформ насправді небагато, натомість забагато піару і самовихваляння.

Уважні спостерігачі звертали увагу, зокрема, на завелику медійну активність «освітніх реформаторів», яка не супроводжувалася належною і кропіткою управлінською, нормативною і методичною роботою. Майже щодня – якісь анонси, візії, бачення, платформи і проекти. Зміст незрозумілий, але галас – як треба.

«Інструменти просування» – добре відомі: картинки із зображенням собачок і котиків, яскраві презенташки із словами іншомовного походження, сюжети на рейтингових каналах, різнокольорова інфографіка, донорські конференції, фуршети з заморськими смаколиками, розлогі інтерв'ю на сайтах певного штабу, довготривалі відрядження за кордон.

Засоби масової інформації вже повідомляли, що в так званій «освітній команді» наявні тривожні корупційні прояви, на які не дається адекватних відповідей.

Наприклад, у серпні 2023 року суд встановив факт корупційного правопорушення у діях

одного із заступників Лісового (йдеться про конфлікт інтересів). Докладніше про це – тут.

У травні 2024 року Кабінет Міністрів України ініціював проведення службового розслідування стосовно одного із заступників Лісового (йдеться про бездіяльність з передачею корпоративних прав). Докладніше про це тут.

Серед проаналізованих «двійок» особливо непокоїть новина про петицію, яка набрала 25 тисяч голосів. Не хочеться бути емоційним, але можна припустити, що освітнє відомство де-факто знаходиться «в опозиції» до освітян. Виходить, що освітяни не змогли донести свою думку до профільного міністерства, і змушені шукати правду та захист у вищих ешелонах влади.

Звісно, за таких обставин не можна сподіватися, що під час формування та реалізації освітньої політики механізм врахування думки практичних педагогів функціонує належно.

І що далі?

Шість «двійок» – результат феноменальний. Таких нищівних оцінок Міністерство освіти і науки не отримувало при жодному попередньому міністрові.

Виникає логічне запитання: що з цим кейсом робити далі?

У людей, які люблять робити прогнози, може скластися справедливе припущення: якщо «освітня команда», яка «лупає ту скалу» з березня 2023 року, не змогла налагодити ефективну роботу протягом останніх двох років – отже, немає жодних підстав сподіватися, що цій «команді» вдасться зробити щось корисне у майбутньому.

Один із користувачів соціальної мережі нагадав: «Зазвичай студента, який отримав «незадовільно» з двох предметів – відраховують з університету».

Натомість порівняння некоректне. Міністр, його перший заступник і всі заступники – не є державними службовцями, це посади політичні.

При оцінці роботи політичних фігур можуть враховуватися різні критерії, як традиційні, так і ті, які широкій публіці не відомі. Міністра можна зняти з посади, навіть якщо він не отримав жодної «двійки». І навпаки: навіть

шість «двійок» не є автоматичною підставою для автоматичного звільнення. Це специфіка політичного жанру.

На мій погляд, в цій ситуації державні інституції, які виставили «двійки» (Комітет Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій, Рахункова палата України, Національне агентство з питань запобігання корупції) мають наполегливо добиватися виконання своїх рекомендацій. Констатація негативної роботи – це лише частина справи (хоча і дуже важлива), але не менш важливо – зробити правильні належні кроки для якнайскорішого виправлення ситуації.

Необхідно нагадати, що будь-який парламентський комітет має широкі контрольні повноваження (статті 24-33 Закону України «Про комітети Верховної Ради України»). Зокрема, кожен комітет має повноваження: в бюджетному процесі (стаття 27), під час взаємодії з Рахунковою палатою (стаття 31) та Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини (стаття 32). Закон також описує процедури реагування комітетів на виявлені порушення.

У профільних законах («Про Рахункову палату», «Про запобігання корупції» тощо) також описані процедури реагування державних органів на виявлені недоліки та механізми притягнення до відповідальності тих, хто систематично ігнорить законні вимоги. Всі охочі за бажанням можуть легко знайти відповідні правові норми.

Міністерству освіти і науки слід вжити серйозні кроки з «антикризового менеджменту»: зробити правдиву (а не удавану) роботу над помилками, негайно провести ефективні заходи щодо виконання вже наданих рекомендацій та вимог, зміцнити кадровий потенціал, наполегливо залучати до виконання кропіткої роботи експертів та експерток з численних міжнародних проєктів, активніше використовувати допомогу незаангажованих (тобто таких, які кажуть правду, а не лестощі міністру) фахівців з громадського сектору, «перезапустити» систему внутрішнього контролю, жорстко контролювати виконавську дисципліну, знайти спільну мову із освітнім

середовищем – зокрема, частіше зустрічатися з «простими освітянами» і відверто обмінюватися думками (не заради фоточок, а заради майбутнього!).

P.S. У цій статті відображено лише позицію автора. Висновки та фактичні твердження, наведені у цій статті, не відображають позиції державних органів, установ, організацій (<https://osvita.ua/blogs/94098/>). – 2025. – 18.02).

***

Блог на сайті «Освіта»

Про автора: Андрій Карбівничий, викладач фізики й астрономії Самарського металургійного коледжу Українського державного університету науки і технологій.

НУШ не має нічого спільного з системністю і якістю знань

З 2018 року живемо в умовах Нової української школи (НУШ) – реформи шкільництва, яка передбачає створення такої школи, «у якій буде приємно навчатися і яка даватиме учням не тільки знання, а й вміння застосовувати їх у житті». Школи, яка «виховає інноватора та громадянина, який вміє ухвалювати відповідальні рішення». Сильно, яскраво, амбітно сказано.

Власне, за сім останніх років про НУШ сказано-пересказано. Сотні, якщо не тисячі дисертацій написано; сотні, а то й тисячі найменувань мальовничих, креативних підручників видано; тисячі рецензій вигадано; тисячі конференцій проведено; десятки тисяч методичних розробок розроблено; десятки тисяч сертифікатів отримано; сотні тисяч звітів ухвалено; мільйони відосиків відзнято; сотні мільярдів гривень витрачено.

Який результат, запитуєте? А ви запитайте у тих, хто неймовірно радіє від того, що «петиція про скасування оцінювання НУШ набрала 25 тисяч підписів».

І правильно радіють. Бо оцінювати ж нема чого. А що ж ти будеш оцінювати, коли відкриваєш підручник з математики для 1-го класу, а там каша малюнків-рисуноків, текстів, ребусів, таблиць, геометричних фігур,

арифметичних пазлів, числових лабіринтів, умов задач, які першокласники прочитати, а тим більше зрозуміти не можуть, задач на кмітливість, які часто-густо професорів у тупик ставлять і т. ін.

І все ж гранично креативненько, і все ж гранично мальовничо, феєрично, глянцево, все ж з піонерським вогником! А тих підручників теж щонайменше десять різновидів. І кожен – то сукупність трьох окремих підручників (частин). І в кожному свої заморочки і свій рецепт безсистемної каші.

А тепер оту математику помножте на кількість предметів у першому класі. А це щонайменше сім-вісім штук. І в кожному з тих предметів – свій десяток різновидів підручників, кожен з яких у свою чергу з трьох окремих частин складається. А в кожному підручнику – свої креативності, свої заморочки і свої рецепти безсистемності.

Який результат того «приємного навчання», питаєте? Та відомо який – каша в головах, розчарування, сльози, купа комплексів, зневіра у власних силах, а зрештою, і відраза до процесу навчання.

До певної пори і міри втішає одне – оцінок не ставлять, по голівці гладять і пісеньку про «всьо харашо, прекрасная маркіза» співають. Але як не співай, як не хитруй, а рано чи пізно настає прозріння. А щоб момент того прозріння якось відтермінувати, то давайте петицію про скасування оцінювання НУШ напишемо.

Шановні, якщо вже ми так сильно переймаємося тим, що оцінювання знань учнів 5–9 класів «зовсім не сприяє покращенню якості освітнього процесу», то не про оцінювання знань учнів маємо говорити, а про покращення якості самого освітнього процесу.

Говорити і кричати, що та амбітна «реформа освіти» яку назвали «Нова українська школа», не має нічого спільного з науковим підходом до організації навчального процесу. Не має нічого спільного з системністю і якістю знань. Не має нічого спільного з тим, що «дає учням не тільки знання, а й вміння застосовувати їх у житті» (<https://osvita.ua/blogs/94124/>). – 2025. – 21.02).

***

Блог на сайті «Освіта»

Про автора: Павло Хобзей, заступник міністра освіти і науки України 2015–2019 рр.

Чому діти не хочуть учитися в школі?

Старшокласники відверто зізнаються: у школі вони здебільшого «тусуються», а вчаться у репетиторів. Дехто називає школу «камерою очікування» перед ЗНО. Чому так сталося? Чому 10–11 класи, які мали б стати трампліном у доросле життя, перетворилися на рутину без сенсу?

Школа без вибору – школа без майбутнього

Нині старшокласники змушені вивчати 15–18 предметів одночасно. Чи реально осягнути все однаково глибоко? Ні. Чи мотивує це дітей до навчання? Теж ні. Вони чесно запитують: «Навіщо мені це?»

І коли відповідей немає, починається корозія академічної доброчесності – списування, обман, формальне виконання завдань. Коли система не працює чесно, діти просто вчаться її обходити.

Батьки розповідають, що їхні діти після школи змушені витратити години на додаткові заняття з репетиторами, щоб підготуватися до вступу. У школі ж вони здебільшого не отримують тих знань і умінь, які їм потрібні. Учителі намагаються охопити величезний обсяг матеріалу, але це перетворюється на суцільну гонитву за оцінками, а не за розумінням і навичками.

Як змінити підхід?

Сучасний світ потребує іншого навчання: не зазубрювання, а компетентностей. Тому старша школа має бути профільною. Це означає, що учень обирає предмети для поглибленого вивчення – ті, які справді цікавлять, у яких хоче розвиватися. Інші ж дисципліни вивчаються на достатньому рівні. Такий підхід не лише мотивує, а й дає якіснішу підготовку до університету чи професійного життя.

Розвинені країни вже давно впровадили подібні моделі освіти, і це дає результат. Якщо дитина обирає біотехнологічний профіль – вона має змогу зосередитися на математиці, біології,

хімії, фізиці, ІТ, біотехнології. Якщо профіль англійської мови – то отримує глибші знання з цієї мови, літератури, заглиблюється у світ перекладу та дізнається про походження слів. Це не тільки підвищує рівень зацікавленості учнів, а й формує їхню конкурентоспроможність на ринку праці та у вищій освіті.

Чому потрібні ліцеї?

Щоб профільна освіта працювала, потрібна ефективна мережа академічних ліцеїв. Ліцеї з більшою кількістю учнів можуть забезпечити реальний вибір профілів, кращих викладачів та створити сучасну матеріально-технічну базу. У малих школах це неможливо – там бракує кадрів, лабораторій, ресурсів.

Тож що краще: залишити все, як є, і змушувати дітей бігати до репетиторів? Чи створити потужні ліцеї, де кожен школяр отримає доступ до якісної освіти?

Опоненти реформи часто запитують: що робити з громадами, де немає великої кількості старшокласників? Відповідь очевидна: співпрацювати. Думати про якісні ліцеї, як створити належні умови для доступу і навчання учнів у них.

Адже академічний ліцей має бути соціальним ліфтом, закладом, який зменшує розриви

у навчальних досягненнях учнів з міської та сільської місцевості, на що вказує PISA. Головне – це інтереси дитини, а не збереження неефективної системи.

Час діяти

Система, у якій учні змушені вдавати, що навчаються, а вчителі – що навчають, не має майбутнього. Реформа профільної школи дає шанс на реальні зміни. Ми або будемо сучасну освіту, або прирікаємо дітей на імітацію навчання у загальноосвітніх школах. Іншого вибору немає.

Ми часто чуємо аргумент: «Зміни варто впроваджувати після війни». Але діти не можуть чекати. Вони ростуть просто зараз. Вони мають право на якісну освіту вже сьогодні.

Якщо ми не зробимо цього зараз – відставання між учнями з міських та сільських шкіл стане незворотним. Освіта – це не те, що можна поставити на паузу. Освіта – це фундамент, на якому будується майбутнє країни.

Або ми інвестуємо у нього зараз, усі разом думаємо і працюємо над тим, щоб профільна освіта була якісною, цікавою для учнів та важливою для суспільства або знову будемо шкодувати, що втратили ще одне покоління (<https://osvita.ua/blogs/94147/>). – 2025. – 25.02).

**ГРОМАДСЬКА ДУМКА
ПРО ПРАВОТВОРЕННЯ
№ 4 (290) 2025**

Інформаційно-аналітичний бюлетень
на базі оперативних матеріалів
Додаток до журналу «Україна: події, факти, коментарі»
Ідентифікатор медіа R30-01101

Редактори:
А. Берегельська, Я. Маленко

Комп'ютерна верстка:
Н. Крапіва

Підп. до друку 26.02.2025
Формат 60x90/8. Обл.-вид. арк. 4,64.
Наклад 21 пр.

Видавець і виготовлювач
Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського
03039, м. Київ, Голосіївський просп., 3
siaz2014@ukr.net

Свідоцтво про внесення суб'єкта
видавничої справи до Державного реєстру видавців,
виготовлювачів і розповсюджувачів
видавничої продукції ДК № 7871 від 28.06.2023 р.